

Inn med naturens egenverdi

*Om verdigrunnlaget for norsk miljøpolitikk på
2000-tallet*

Marit Ruge Bjærke

Masteroppgave i europeisk kultur, studieretning idéhistorie

Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2017

Inn med naturens egenverdi

Om verdigrunnlaget for norsk miljøpolitikk på

2000-tallet

© Marit Ruge Bjærke

Juni, 2017

Inn med naturens egenverdi: Om verdigrunlaget for norsk miljøpolitikk på 2000-tallet

Marit Ruge Bjærke

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Hva menneskene har tenkt om natur og naturens verdi er et av de grunnleggende spørsmålene i idéhistorien. I denne masteroppgaven undersøker jeg hvilke tanker om naturens verdi som kommer til uttrykk i norsk miljøpolitikk tidlig på 2000-tallet. Undersøkelsen min tar for seg verdigrunnet og argumentasjonsstrategiene i den offentlige utredningen NOU 2004: 28 *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)* som ligger til grunn for dagens naturmangfoldlov. Spesielt har jeg sett på hvordan tanken om at naturen har en egenverdi kommer til uttrykk i denne teksten, hva slags egenverdi det er snakk om og hva som er de tekstlige kildene til denne egenverdien.

I utredningen beskrives naturens egenverdi som verdi knyttet til helheter. Naturen, artene og sammenhengene mellom livsformene i naturen er bærere av verdi, og dette gir dem rettigheter. Synet på mennesket som del av naturen står sentralt i utredningen og utvalget benytter seg blant annet av det jeg har kalt en økologisk argumentasjonsstrategi. Etter utvalgets syn kan kunnskap om økologi, evolusjon og naturen generelt bidra til at vi ønsker å ta vare på naturen, at vi får respekt for den og at vi erkjenner dens egenverdi. Utredningen om naturmangfoldloven bidro til at naturens egenverdi ble del av verdigrunnet for norsk miljøpolitikk. Bortsett fra i en NOU fra 1980 var begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen ikke brukt i norske miljøpolitiske dokumenter på 1980- og 1990-tallet. Kilden til utvalgets forståelse av naturens egenverdi ser først og fremst ut til å være Arne Næss' dypøkologi fra 1970-tallet.

Økologiske argumentasjonsstrategier går igjen i norske, politiske dokumenter hele veien tilbake gjennom 1990- og 1980-tallet. De kan sees på som spor av en kamp mellom det økologiske og det økonomiske språket, som har pågått siden Miljøverndepartementet ble opprettet. I NOUen om naturmangfoldloven bidrar imidlertid den økologiske argumentasjonsstrategien også til å understreke utvalgets eget syn på natur og verdi i naturen. Gjennom koblingene til dyp-økologien får det økologiske språket en etisk dimensjon, og mister kanskje litt av sin vitenskapelige nøytralitet på veien. I etterkant av utredningen har begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen blitt brukt mer aktivt i politiske dokumenter, spesielt i den påfølgende odelstingsproposisjonen fra 2009 og i utredningen om økosystemtjenester fra 2013.

Forord

Først og fremst vil jeg takke min veileder Espen Schaanning for god og grundig veiledning. Jeg vil også takke Anne Eriksen og Ellen Krefting som har ledet masterprogrammet i europeisk kultur, og bistått aktivt i de tidlige fasene av dette prosjektet. Og selvfølgelig en takk til de andre studentene på første EKUL-kull for mange spennende fagdiskusjoner gjennom de to siste årene. Jeg vil takke Miljødirektoratet for permisjon til å gjøre dette master-prosjektet, selv om de ikke var helt sikre på hva jeg skulle med det. Til slutt vil jeg takke Erling Espolin Johnson og Trygve Espolin Bjærke for gjennomlesing, gode innspill og mye fin fritid.

Denne oppgaven er ikke så stor i seg selv. For meg er den imidlertid, i kombinasjon med doktorgraden min i marinbiologi og nesten ti år i miljøforvaltningen, enda et forsøk på å nærme meg spørsmålet om hva naturen er og hva den betyr for oss mennesker. Et spørsmål jeg nok aldri får endelig svar på, siden forsøkene alltid leder meg til svar som gjør spørsmålet mer omfattende. Men jeg gir meg selvfølgelig ikke. Som Francis Crick skriver i boka *Of molecules and men*:

«The professional scientist will attack wherever he can, whenever he can see that the subject matter may yield and produce those wonderful patterns of organized knowledge which we call «science». The point of attack is always a matter of tactics».

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Introduksjon.....	1
1.2	Problemstilling.....	3
1.3	Materialet: NOUen om naturmangfoldloven.....	5
2	Teoretisk grunnlag og metode.....	7
2.1	Metode - talehandlingsperspektiv.....	7
2.2	Verdi i naturen - inndeling.....	7
2.3	Tidligere forskning og “hva kan jeg bidra med”	8
2.4	Utfordringen med å skrive nåtids-historie og oppgavens gang	9
3	Verdigrunnlaget i NOUen	11
3.1	Hva slags natur?.....	11
3.2	Fire ulike verdsett	13
3.3	Naturens egenverdi	16
3.4	Utvalgets verdistandpunkt	18
3.5	Rom for alle ... økologer?	20
4	Kildene til forståelsen av naturens egenverdi.....	24
4.1	Internasjonale avtaler og forpliktelser	24
4.2	Norsk lovverk og politikk.....	27
4.3	Filosofiske kilder	33
4.4	Religiøse kilder.....	37
4.5	Den historiske endringen av verdigrunnlaget i norsk miljøpolitikk.....	39
5	Mottagelsen av NOUen	42
5.1	Høringsuttalelsene	42
5.2	Etter høringen	47
6	Konklusjon.....	50
	Litteraturliste.....	52
	Vedlegg 1 Dikt i meldinger og utredninger.....	57
	Vedlegg 2 Høringsuttalelser	60
	Vedlegg 3 Sammenligning av lovtekst	61

1 Innledning

1.1 Introduksjon

Hvorfor skal vi ta vare på naturen? Menneskenes tanker om dette er et grunnleggende spørsmål i idéhistorien. I moderne, vestlig moralfilosofi har mennesket gjerne vært alene om å være et formål i seg selv. Det er bare mennesket som kan ha egenverdi. Store deler av nyere miljøetikk er i erklært opposisjon til dette. I miljøetikken er formålet heller å finne en metafysisk begrunnelse for at også det ikke-menneskelige har egenverdi. Man trekker hovedskillelinjen mellom to grunner til å ta vare på natur: På den ene siden at vi må ta vare på naturen fordi den har en instrumentell verdi for oss mennesker - vi har nytte av den. På den andre siden at vi må ta vare på naturen fordi den har verdi i seg selv.¹

Hvorfor menneskene skal ta vare på naturen er også et underliggende tema for miljøvern og miljøpolitikk. Det er spørsmålet om hvilke verdier som har formet norsk miljøpolitikk som er utgangspunktet for denne masteroppgaven. Nyere miljøpolitisk idéhistorie er i seg selv et svært bredt felt. Det etiske spørsmålet om hvorfor vi skal ta vare på naturen kommer imidlertid etter min mening særlig tydelig til uttrykk i den delen av den miljøpolitiske idéhistorien som handler om naturmangfold eller biologisk mangfold.

Vi har hatt statlig vern av natur i Norge siden naturfredningsloven kom i 1910. På dette tidspunktet var vernet hjemlet i vitenskapelige eller historiske hensyn.² De første norske miljøvernorganisasjonene ble imidlertid opprettet allerede tidlig på 1900-tallet.³ En norsk miljøpolitikk kan sies å ha oppstått en eller annen gang i andre halvdel av 1900-tallet. Det vil alltid være delte meninger om akkurat når, og akkurat hvilke hendelser som har vært avgjørende for utviklingen av miljøpolitikk som et avgrenset politisk felt. Noen viktige milepæler var blant annet opprettelsen av Statens naturvernråd i 1960 og naturvernloven som trådte i kraft i 1970. Opinionen ble stadig mer opptatt av miljø i løpet av etterkrigstiden. I 1970 sa 84 % av befolkningen seg enig eller sterkt enig i at «myndighetene bør aktiviseres og

¹ Se for eksempel Convention on biological diversity (CBD), *Text of the convention*, Secretariat of the convention of biological diversity, url: <https://www.cbd.int/convention/text/> (oppsøkt 1.6.2016); Arne Johan Vetlesen, *The denial of nature: Environmental philosophy in the era of global capitalism*, (London and New York: Routledge, 2016); NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)*, (Oslo: Miljøverndepartementet, 2004), 28 og 141.

² Ottar Julsrud, *Mellom himmel og jord: Glimt fra Miljøverndepartementets 40 år*, (Oslo: Unipub forlag, 2012), 10.

³ Naturvernforbundet ble grunnlagt i 1914.

gjøre mer når det gjelder natur- og miljøvern» i en spørreundersøkelse fra Norsk Gallup.⁴ I 1972 fikk Norge sin første miljøvernminister og et eget miljøverndepartement.⁵ Kristin Asdal har i sin bok *Politikkens natur – naturens politikk* prøvd å vise hvordan natur- og forurensningssaker er så tett sammenfiltret med norsk etterkrigs- og industrihistorie at denne politikken ikke kan forstås uavhengig av fabrikken, industrien eller økonomien.⁶ Hun ser miljøsaken som en integrert del av hele etterkrigshistorien.⁷ I løpet av denne perioden blir det en selvfølge for de fleste at vi på et eller annet nivå skal gjøre tiltak for å ta vare på miljøet, selv om uenigheten om hvilke tiltak og hvor inngripende de skal være varierer.⁸ Viktige hendelser på naturmangfoldområdet på 1980- og 1990-tallet var blant annet Brundtland-kommisjonens rapport *Vår felles fremtid*, der begrepet om bærekraftig utvikling ble innført og Rio-konferansen i 1992, der konvensjonen om biologisk mangfold ble vedtatt. Norge godkjente konvensjonen om biologisk mangfold i 1993.⁹ Flere av prinsippene i konvensjonen om biologisk mangfold ble tatt inn i norsk lovverk i 2009. Da trådte naturmangfoldloven i kraft. Naturmangfoldloven er ifølge miljøstatus.no det viktigste virkemiddelet vi har for å ta vare på naturmangfold i Norge.¹⁰

Det verdigrunnlaget som synes å ha dominert norsk og internasjonal miljøpolitikk og -forvaltning i etterkrigstiden er antroposentrisk instrumentalisme.¹¹ Dette kommer blant annet til uttrykk i stortingsmeldingen fra opprettelsen av Miljøverndepartementet i 1972, der departementets hovedoppgave beskrives som: «å arbeide for en best mulig balanse mellom utnyttning av våre ressurser for økonomisk vekst og vern om naturressursene til beste for menneskelig trivsel og helse».¹² Naturvernloven av 1970 hadde et tilsvarende formål. I lovens formålsparagraf slås det fast at «Inngrep i naturen bør bare foretas ut fra en langsiktig og allsidig ressursdisponering, som tar hensyn til at naturen i fremtiden bevares som grunnlag for menneskenes virksomhet, helse og trivsel».¹³ Også Brundtland-rapportens begrep om bærekraftig utvikling kan sies å ha blitt definert antroposentrisk, med henvisning til

⁴ Øyvind Nøttestad, *Fra forkynner til forvalter: SFTs historie fram til 1994*, (Oslo: Statens forurensningstilsyn, 2002), 24.

⁵ Julsrud, *Mellom himmel og jord*, 7.

⁶ Kristin Asdal, *Politikkens natur - naturens politikk*, (Oslo: Universitetsforlaget, 2011), 11-12.

⁷ Asdal, *Politikkens natur - naturens politikk*, 25.

⁸ Se for eksempel Julsrud, *Mellom himmel og jord*, 9-10.

⁹ Julsrud, *Mellom himmel og jord*, 148-150.

¹⁰ Miljøstatus, *Naturmangfold*, Miljødirektoratet, <http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/#heading4>, (oppført: 28.3.2017).

¹¹ Erik Persson, *What is wrong with extinction*, (Lund: Lund University, 2008), 9; Curry, *Ecological ethics*, 56.

¹² Julsrud, *Mellom himmel og jord*, 16-17.

¹³ Store norske leksikon, *Naturvernloven*, Store norske leksikon, 30.11.2015, <https://snl.no/naturvernloven>, (oppført: 29.3.2017).

fremtidige generasjoner, men ikke til fremtidig natur.¹⁴ Innenfor miljøetikken ble det imidlertid utgitt mange viktige verk på 1970- og 1980-tallet som ga ulike filosofiske begrunnelser for å gå over til ikke-antroposentriske standpunkter.¹⁵ Disse synspunktene har også vært del av det verdimeslige landskapet i miljøpolitikken, spesielt innen miljøbevegelsen.¹⁶ Fortalen til FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD) som Norge ratifiserte i 1993 starter med ordene: «Conscious of the intrinsic value of biological diversity ...».¹⁷ Utover 2000-tallet dukker begrepet om naturens 'egenverdi' også opp i norske miljøpolitiske dokumenter. I den offentlige utredningen om naturmangfoldloven fra 2004 presenteres naturens egenverdi som en av flere grunner til å ta vare på norsk natur.

Det er blitt hevdet at miljøetikken i liten grad har preget norsk miljøpolitikk og miljørett, og at dette kan skyldes at miljøetikken gjennomgående har et for akademisk preg, at den ikke gir klare retningslinjer for politikken, og at svarene som gis er så fjernt fra de verdiene som preger dagens samfunn at samfunnet velger å overse dem.¹⁸ Men stemmer det? Har ikke dagens norske miljøpolitikk nettopp utviklet seg gjennom samspill og utveksling med andre fagområder, etikken inkludert? Det stemmer nok at det i praksis er relativt få direkte koblinger mellom fagfilosofi og politikk. Etske standpunkter kan imidlertid bli del av miljøpolitikken på flere måter enn gjennom eksplisitte uttalelser og retningslinjer. Implisitte verdier i form av bestemte språkspill og argumentasjonsstrategier påvirker i like stor grad leseren og utformingen av politikken.

1.2 Problemstilling

På sent 1990-tall eller tidlig 2000-tall kan det altså se ut til at et ensidig fokus på naturens instrumentelle verdi i miljøpolitikken suppleres eller erstattes av et mer ikke-antroposentrisk verdigrunnlag. Muligheten for at det her eksisterer et spenningsfelt mellom ulike verdigrunnlag og måter å argumentere for naturvern på, gjør at jeg syns denne perioden er spesielt interessant som utgangspunkt for en undersøkelse av verdigrunnlaget for norsk miljøpolitikk. Den overordnede problemstillingen for oppgaven blir dermed: Hvilke tanker

¹⁴ World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, (Oxford: Oxford University Press, 1987), www.un-documents.net/our-common-future.pdf, lastet ned 1.5.2017.

¹⁵ Se Vetlesen, *The denial of nature*, 96-146.

¹⁶ Se for eksempel Trond Berg Eriksen, Andreas Hompland og Eivind Tjønneland, *Et lite land i verden: Norsk idéhistorie bind VI*, (Oslo: H. Aschehoug & co., 2003), 174-175.

¹⁷ Convention on biological diversity (CBD), *Text of the convention*, preamble.

¹⁸ Hans Chr. Bugge, *Lærebok i miljøforvaltningsrett*, 4. utg., (Oslo: Universitetsforlaget, 2015), 44.

om naturens verdi kommer til uttrykk i norsk miljøpolitikk tidlig på 2000-tallet? Jeg vil undersøke dette spørsmålet både i form av eksplisitte verdivalg og i bruken av argumentasjonsstrategier. Fordi naturens egenverdi ser ut til å være den verdimeslige nykommeren, vil jeg hovedsakelig prøve å sirkle inn i hvilken grad og hvordan den filosofiske ideen om at naturen har en egenverdi kommer til uttrykk i norsk miljøpolitikk. Et første skritt på veien er å forstå hvordan begrepet 'egenverdi' brukes om verdi i naturen. Hvem eller hva det er som har egenverdi, hvordan begrunnes denne egenverdien, og hvilke kilder har formet bruken av begrepet?

Som kildemateriale for undersøkelsen har jeg valgt den offentlige utredningen *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)*.¹⁹ Denne utredningen ble utarbeidet i perioden 2001-2004 og lå til grunn for naturmangfoldloven som trådte i kraft i 2009. En offentlig utredning er ikke et rent politisk dokument, likevel er den rammet inn av politiske føringer og et mandat som vedtas ved kongelig resolusjon. Dette gjør at forfatterne av den på den ene siden har en noe friere posisjon enn ved utarbeidelsen av et rent politisk dokument som en stortingsmelding. Samtidig vil det alltid ligge et politisk mål til grunn for teksten, noe som påvirker hvilke talehandlinger og språkspill forfatterne velger å trekke inn. NOUen om naturmangfoldloven er i sin helhet på 652 sider (+ 187 sider vedlegg). Siden hele teksten ville være for omfattende å undersøke innenfor rammene av dette masterprosjektet, har jeg valgt å konsentrere meg om kapittelet med tittelen «Verdigrunnlaget for bevaring av naturens mangfold». I dette kapittelet diskuteres verdigrunnlaget eksplisitt. Jeg har valgt å omformulere problemstillingen til følgende delspørsmål:

1. Hva slags naturens egenverdi er det som beskrives i NOUen om naturmangfoldloven og hvilke argumentasjonsstrategier bruker utvalget for å få frem verdigrunnlaget sitt?
2. Hvor kommer verdigrunnlaget og argumentasjonsstrategiene fra og i hvilken grad innebærer verdigrunnlaget i NOUen om naturmangfoldloven et brudd med den miljøpolitiske tradisjonen frem til 2004?
3. Hvordan ble innhold og argumentasjonsstrategier møtt av leserne og fikk NOUen om naturmangfoldloven konsekvenser for miljøpolitiske tekster som er kommet i ettertid?

Disse tre spørsmålene vil til sammen bidra til å svare på hovedproblemstillingen om hvilke forestillinger om natur og naturens verdi som ligger til grunn for norsk miljøpolitikk tidlig på

¹⁹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)*, (Oslo: Miljøverndepartementet, 2004).

2000-tallet. I tillegg håper jeg at de også kan bidra til å gi økt forståelse av hvilke verdier som former og har formet norsk miljøpolitikk i hele perioden fra 1970-tallet og frem til i dag.

1.3 Materialet: NOUen om naturmangfoldloven

Norges offentlige utredninger (NOUer) er grundige utredninger av en sak eller et saksområde. De publiseres av et utvalg eller en arbeidsgruppe nedsatt av regjeringen eller et departement.²⁰ NOUene danner ofte grunnlag for forslag som regjeringen sender over til Stortinget, og er ofte sitert og gjengitt i stortingsmeldinger. I utgangspunktet er NOUene representative for utvalgsmedlemmenes synspunkter, mens stortingsmeldingen/-proposisjonen som kommer i etterkant representerer regjeringens synspunkter og forslag til Stortinget. Når et offentlig utvalg opprettes vil imidlertid regjeringen kunne legge mange føringer for arbeidet gjennom mandatet, som fastsettes ved kongelig resolusjon. NOUer regnes også som lovforarbeider, det vil si at utredningene kan brukes ved tolkning av lovens tekst fordi de gir kunnskap om lovgivers intensjon.²¹ NOUer redigeres av Statens forvaltningstjeneste og har en relativt fast form. De har en fast utformet forside og er del av en serie med fast omslag og skrifttyper. De har også innholdsfortegnelse, kapittelinnledning, fotnoter og litteraturliste. Som sjanger fremstår de derfor gjerne faktabaserte og med en vitenskapelig stil.

Hovedkilde for dette masterprosjektet er altså den offentlige utredningen *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)*. Utredningen ble avgitt til Miljøverndepartementet i desember 2004 av det såkalte Biomangfoldutvalget. Utvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon i april 2001 under en regjering fra Arbeiderpartiet for å utrede et nytt lovgrunnlag for samordnet forvaltning av biologisk mangfold.²² Mesteparten av arbeidet til utvalget og den endelige fremleggningen av utredningen skjedde under en regjering sammensatt av Kristelig folkeparti, Venstre og Høyre.²³ Både statsminister og miljøvernminister i denne regjeringen var fra Kristelig folkeparti. Biomangfoldutvalget bestod hovedsakelig av jurister, biologer og representanter for forvaltningen. Utdanningsmessig fordelte utvalget seg slik; seks jurister, fem eller seks biologer og én statsviter. Stillingene til

²⁰ Stortingets ordbok, *Norges offentlige utredninger*, Stortinget, <https://www.stortinget.no/no/Stottemeny/Ordbok/?diid=MNO>, oppsøkt 8.8.2016.

²¹ Jusleksikon, *Norges offentlige utredninger*, Jusleksikon, 26.8.2015, http://www.jusleksikon.no/wiki/Norges_offentlige_utredninger, oppsøkt 8.8.2016; Jusleksikon, *Lovforarbeider*, Jusleksikon, 22.9.2015, <http://www.jusleksikon.no/wiki/Lovforarbeider>, oppsøkt 22.9.2016.

²² Mindretallsregjeringen Stoltenberg I satt fra 17. mars 2000 til 19. oktober 2001.

²³ Mindretallsregjeringen Bondevik II satt fra 19. oktober 2001 til 17. oktober 2005.

utvalgsmedlemmene var stillinger som innebar autoritet på fagområdene deres. De var ekspedisjonssjefer, professorer, forskere, direktører og advokater.²⁴ Det var ingen representanter for interesseorganisasjoner med i utvalget, verken fra miljøvernorganisasjonene eller fra ulike næringsinteresser. Sekretariatet for utvalget var plassert i Miljøverndepartementet (nå Klima- og miljødepartementet). I tillegg hadde utvalget en referansegruppe med medlemmer fra de andre departementene.²⁵ Hovedoppgaven til utvalget var å utrede et nytt lovgrunnlag for samordnet forvaltning av biologisk mangfold. Det ble understreket i mandatet at det nye lovverket skulle «sikre en samordnet og effektiv oppfølging av FN-konvensjonen om biologisk mangfold på regelverkssiden.»²⁶ Det ble også listet opp en rekke stortingsmeldinger som arbeidet skulle ta utgangspunkt i.

Utredningen inneholder utkast til en ny lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold og kommentarer til paragrafene i utkastet. Store deler av den består imidlertid av bakgrunnskapitler om ulike temaer som: Hovedtrekk ved norsk natur, Trekk ved samfunnsutviklingen, Påvirkningsfaktorer og tilstand for biologisk mangfold i Norge, Verdigrunlaget for bevaring av naturens mangfold, Bruk og vern, Internasjonal rett, og så videre. Formen på utredningen ligner andre tekster av samme slag; en standard forside med NOU-logo, fast oppbygning, innholdsfortegnelse, kapitler, diverse vedlegg osv. Teksten har fotnoter og en litteraturliste, men færre enn for eksempel en vitenskapelig artikkel. I tillegg til selve teksten inneholder NOUen også en del bilder, hovedsakelig av natur eller menneskelige inngrep i natur, noen få kart, tabeller og figurer. Kapitlene inneholder også såkalte bokser med ekstra informasjon om utvalgte temaer fra teksten. I tillegg innledes hvert av kapitlene 4 til 24 av et dikt.

Etter at NOUen var lagt frem for Miljøverndepartementet i desember 2004, ble den sendt ut på høring fra 31. januar til 1. september 2005. Det kom inn 218 høringsuttalelser i høringsrunden, hovedsakelig fra statlige instanser, fylkeskommuner og kommuner og ulike interesseorganisasjoner.²⁷ Det tok nesten fem år før Miljøverndepartementet la frem odelstingsproposisjonen og det endelige forslaget til naturmangfoldlov for Stortinget. Loven ble vedtatt i Statsråd 3. april 2009 og deretter behandlet i Stortinget, før den trådte i kraft 1. juli samme år.

²⁴ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 56.

²⁵ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 56-57.

²⁶ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 58.

²⁷ Miljøverndepartementet, «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (natumangfoldloven)», Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009), (Oslo: Miljøverndepartementet, 2009), 26-32.

2 Teoretisk grunnlag og metode

2.1 Metode - talehandlingsperspektiv

Politiske tekster blir til i et rom av forskjellige hensyn, verdier og fagområder. Enhver politisk tekst i en politisk diskurs er derfor polyvalent, den inneholder og spiller på ulike språklag.²⁸ Å studere politisk idéhistorie er blant annet å identifisere hvilke språkspill som er tilstede i den politiske diskursen, og hva de gjør det mulig for forfatteren eller forfatterne av teksten å si. Dette gjelder enten teksten er av ny eller gammel dato. Som metodisk grunnlag for undersøkelsen baserer jeg meg i hovedsak på et talehandlingsperspektiv. Jeg vil blant annet forsøke å identifisere noen av språkspillene som aktiveres i teksten om verdigrunnlaget og hvordan og overfor hvem disse brukes til å etablere autoritet. De ulike språkspillene som aktiveres er å regne som argumentasjonsstrategier. Talehandlingsperspektivet gjør det mulig å se på tekster og ytringer i tekster som handlinger som får konsekvenser, både i form av andre typer handlinger og i form av nye tekster.²⁹ Perspektivet gjør det også mulig å lete etter talehandlingenes bakgrunn og opphav. Jeg mener kildematerialet i denne masteroppgaven er godt egnet til et slikt perspektiv. Offentlige utredninger skal bidra til å utforme politikk og lovverk og er skrevet for å få noe til å skje. Rollen til utvalget og mandatet deres avgrensner hvilke talehandlinger som kan brukes. Samtidig har avsenderne et klart formål med teksten, et formål det slett ikke er gitt at deles av høringspartene eller politikerne som mottok teksten. Det er derfor også et viktig aspekt ved talehandlingsperspektivet at det til en viss grad beholder forfatterne av utredningen som en kilde til forståelse av teksten. Selv om jeg har talehandlingsperspektivet som metodisk utgangspunkt har jeg stort sett valgt å bruke termen 'argumentasjonsstrategi' heller enn språkspill og talehandlinger. Dette skyldes at jeg har ønsket å legge teksten min så nær opptil dagligspråket at den også blir forståelig for folk som ikke har bakgrunn i humaniora.

2.2 Verdi i naturen - inndeling

Når jeg undersøker verdigrunnlaget i NOUen om naturmangfoldloven, har jeg valgt å bruke miljøfilosofiske kategorier som utgangspunkt og sette teksten opp mot disse. Det eksisterer

²⁸ J. G. A. Pocock, *Virtue, commerce and history: Essays on political thought and history, chiefly in the eighteenth century*, (Cambridge: Cambridge university press, 1985), 8-9.

²⁹ Kristin Asdal m fl., *Tekst og historie: Å lese tekster historisk*, (Oslo: Universitetsforlaget, 2008), 19-20.

imidlertid en stor mengde litteratur innenfor miljøfilosofi og miljøetik; noen med et bestemt etisk standpunkt som utgangspunkt, noen med ulike filosofiske skoler som utgangspunkt, andre igjen som forsøker å gi en nøytral oversikt over de ulike retningene innenfor miljøetikken. Utfordringen er at de aller fleste opererer med noe forskjellig inndeling av de ulike retningene i miljøetikken. Selv om jeg ikke skal diskutere meg frem til noe bestemt filosofisk standpunkt i denne oppgaven, kan kategoriene jeg baserer meg på påvirke hvilke konklusjoner jeg kommer frem til. I diskusjonen av de ulike verdiene i naturen har jeg i hovedsak valgt å basere meg på inndelingene i boken *Ecological ethics* av Patrick Curry og i boken *The denial of nature* av Arne Johan Vetlesen. De ulike retningene innenfor miljøetikken beskrives nærmere i kapittel 3.2.

2.3 Tidligere forskning og “hva kan jeg bidra med”

Innenfor idéhistorie er det gjort lite på nyere norsk miljøvernshistorie. En mulig grunn til dette er selvfølgelig at norsk miljøpolitikk ikke er et veldig gammelt felt, noe som gjør det utfordrende å skrive historie om det. En viktig kilde i arbeidet mitt er imidlertid Kristin Asdals bok *Politikkens natur - naturens politikk* der hun undersøker hvordan norsk natur- og forurensningspolitikk er blitt utformet i etterkrigstiden.³⁰ Asdals studier er ikke rene tekststudier, men tar utgangspunkt i hvordan både tekniske innretninger, praksiser og tekster bidrar til politikktutforming. Hun konsentrerer seg først og fremst om forurensningspolitikken, og mindre om vern og naturmangfold. Likevel er studiene hennes relevante for forståelsen av natur og bruken av ulike argumentasjonsstrategier i NOUen om naturmangfoldloven. I denne oppgaven bruker jeg Asdals undersøkelser av forurensningspolitikken som et sammenligningsgrunnlag. Forhåpentligvis kan min rent tekstbaserte undersøkelse bidra til å belyse noen av aspektene ved den miljøpolitiske historien Asdal trekker frem i sin bok.

Det meste av forskningen på norsk miljøpolitikk er gjort innenfor statsvitenskap og jus. I etterkant av at naturmangfoldloven ble vedtatt, er det publisert diverse artikler og masteroppgaver om loven og de juridiske konsekvensene av den.³¹ Blant annet har lederen av

³⁰ Asdal, *Politikkens natur - naturens politikk*.

³¹ Et søk i Oria viser blant annet at det er gjort flere masteroppgaver på disse temaene de siste årene.

utvalget, Inge Lorange Backer, skrevet flere artikler.³² Det er også gjennomført flere studier av praksis og effekter av naturmangfoldloven på initiativ fra myndighetene.³³ Ingen av disse tar imidlertid for seg verdigrunnlaget for loven. I avhandlingen *What's wrong with extinction* av Erik Persson hevdes det at offisielle politiske dokumenter relativt sjelden omtaler eksplisitt *hvorfor* man bør hindre at arter utrykkes, og at det er antroposentrisk instrumentalisme som dominerer når temaet i det hele tatt diskuteres.³⁴ Den samme avhandlingen viser at tilsvarende også er tilfelle blant forskere og NGOer som jobber med vern.³⁵ NOUen om naturmangfoldloven er et unntak fra denne påstanden, og kanskje dermed også fra Bugges påstand om at det er svake koblinger mellom miljøetikk og miljøpolitikk. Som nevnt over inneholder NOUen et helt kapittel om verdigrunnlaget for vern av natur. Jeg mener dette gjør det ekstra relevant å undersøke nettopp denne spesifikke teksten nærmere, for å finne ut hvordan en delvis politisk tekst møter et slikt grunnleggende filosofisk verdispørsmål og for å finne ut hvordan ulike argumentasjonsstrategier er blitt satt i spill på det miljøpolitiske området og eventuelt hvilke konsekvenser dette får.

2.4 Utfordringen med å skrive nåtids-historie og oppgavens gang

Å skrive idéhistorie om et materiale som er mindre enn 20 år gammelt innebærer noen utfordringer. Teksten er fra min egen tid. De fleste av de som var med å skrive teksten er fortsatt i live. Mange av dem jobber innenfor de samme fagområdene, og vil sikkert lett kunne påpeke mangler i min forståelse av teksten og min bruk av kilder. Det er en nærmest uendelig mengde av kildemateriale å velge fra når man skal si noe om kontekst eller lete etter kilder til teksten. Konsekvensene av teksten er enda mer uavklarte. Naturmangfoldloven er en gjeldende lov og det foregår fortsatt dragkamper om hvordan loven skal tolkes og anvendes. Men kanskje er det nettopp derfor jeg opplever den historiske tilnærmingen til teksten som fruktbar. Den muligheten til avstand som ligger i å ha et idéhistorisk blikk på teksten er et viktig verktøy for å møte en tekst som lett kan komme for nær. Uansett har den korte avstanden i tid noen konsekvenser for hvordan jeg har valgt å legge opp denne oppgaven. For ikke å måtte starte med å velge én av de mange fortellingene om hvordan miljøpolitikken har

³² Se blant annet Inge Lorange Backer, «Naturmangfoldloven – en milepel i norsk miljølovgivning», *Nordisk Miljörättslig tidskrift*, 1 (2009), 35-56; Inge Lorange Backer, «Naturmangfoldloven», *Tidsskrift for eiendomsrett*, 2009, Årg. 5, nr. 3, 182-213.

³³ Oddgeir Andersen m. fl., *Naturmangfoldlovens virkninger i kommunene: En gjennomgang av kommunale erfaringer med loven. NINA-rapport 964*, (Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning, 2013); Hårklau m. fl., *Gjennomgang av praktisering av Naturmangfoldloven. Multiconsult-rapport*, (Oslo: Multiconsult, 2014).

³⁴ Erik Persson, *What is wrong with extinction*, (Lund: Lund University, 2008), 9.

³⁵ Erik Persson, *What is wrong with extinction*, 11.

utviklet seg de siste femti årene som kontekst, har jeg valgt starte med å analysere selve teksten. I kapittel 3 analyserer jeg både innholdet i teksten og argumentasjonsstrategier utvalget bruker for å få frem sitt verdigrunnlag. Det blir deretter teksten selv som danner utgangspunktet for å plassere den i kontekst: I kapittel 4 går jeg bakover i tid fra 2004 og leter etter kildene til verdigrunnlaget og argumentasjonsstrategiene. For å begrense den totale mengden litteratur har jeg med noen få unntak valgt å holde meg til perioden etter at Miljøverndepartementet ble opprettet i 1972. I kapittel 5 går jeg fremover i tid fra 2004 og leter etter konsekvenser av teksten i høringsuttalelser og miljøpolitiske dokumenter. I kapittel 6 forsøker jeg å oppsummere det hele, både hva jeg har funnet ut om verdigrunnlaget og hvilken historie argumentasjonsstrategiene i teksten bidrar til å fortelle om verdigrunnlaget for miljøpolitikken fra 1970-tallet og frem til i dag.

3 Verdigrunnetlaget i NOUen

En politisk tekst inneholder som nevnt tidligere en grunnleggende polyvalens, den gjør bruk av mange ulike språkspill og kan forstås på mange måter. I NOUen om naturmangfoldloven er hovedoppgaven for utvalget å fremme et lovforslag. Målet deres er at dette lovforslaget skal bli vedtatt, og antagelig helst med så få endringer som mulig. Jeg har valgt å nærme meg teksten på to måter. Den ene er å undersøke hva teksten sier om verdigrunnetlaget til utvalget, og særlig da naturens egenverdi. Den andre er å undersøke hvilke argumentasjonsstrategier eller språkspill utvalget velger å ta i bruk. Selv om utvalget er uavhengig står det selvfølgelig ikke fritt i noen av disse sammenhengene. For det første er en tekst alltid preget av de tidligere tekstene på fagområdet, både de den eksplisitt forholder seg til og de den implisitt tar i bruk. For det andre er innholdet i teksten avgrenset av politikken. Utvalget er politisk oppnevnt. De er selv resultat av en talehandling fra regjeringen. Valget av representanter fra forvaltning og forskning, med stor faglig tyngde, tyder på at regjeringen i sin oppnevning har ønsket et utvalg som kunne inngi faglig respekt og fremstå nøytralt. Mandatet til utvalget er også politisk vedtatt. Det gir avgrensninger og setter rammer for hva utvalget kan mene noe om. Utvalget er selvsagt klar over at dersom det skal være sannsynlig at lovforslaget de har utarbeidet blir vedtatt, bør de plassere seg innenfor eller i nærheten av det de antar vil være akseptert politikk. For det tredje er både innhold og argumentasjonsstrategier avgrenset av tekstens sjanger. Sjangeren ‘offentlig utredning’ med sin spesifikke form og gjennomgående faglige innhold, begrenser hvilke talehandlinger det er mulig å gjennomføre. I rommet mellom alle avgrensningene er det likevel plass til variasjon og individuelle valg. Det er disse valgene jeg leter etter i dette kapitlet.

3.1 Hva slags natur?

Å undersøke ulike verdier av natur, forutsetter at begrepet ‘natur’ er forholdsvis stabilt gjennom teksten som undersøkes. Begrepet ‘natur’ har selv en lang og kronglete historie, der blant annet grensen mellom natur og kultur kan være omdiskutert. Både Wikipedia og Store norske leksikon definerer natur som noe som ikke er bearbeidet av mennesker, og som defineres i forhold til kultur: «[Natur er] noe som ikke er skapt av mennesker. Det kan bli brukt som motsetning til kultur»³⁶; «[Natur er] den del av virkeligheten som ikke er

³⁶ Wikipedia: den frie encyclopedi, *Natur*, Wikipedia, 11.8.2016, <https://no.wikipedia.org/wiki/Natur>, oppsøkt 16.9.16.

bearbeidet av mennesket, men fremkommet ved organisk utvikling; det motsatte av kultur».³⁷ Hva slags forståelse av natur som ligger til grunn i NOUen vil være en vesentlig del av hvordan naturens verdier blir beskrevet og hvordan man argumenterer for å ta vare på naturen. Jeg har derfor valgt å innlede undersøkelsen av verdigrunnet med en kort avklaring av hvordan utvalget bruker begrepet natur.

I forslaget til formålparagraf i lovtkastet i kapittel 1 i NOUen finner vi følgende beskrivelse av naturen: «Loven har til formål å sikre [...] at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på for fremtiden».³⁸ Naturen i utvalgets betydning av ordet inkluderer altså både biologisk mangfold og geologisk mangfold, det som er levende og det som ikke er levende. Alle disse elementene utgjør det utvalget i kapittel 8 kaller «den komplekse og «finmaskede» veven som naturen består i».³⁹ Formålparagrafen viser imidlertid at naturen ikke bare består av elementene selv, men også av økologiske prosesser. Prosesser innebærer endringer over tid. Det er altså en aktiv natur vi har med å gjøre, en natur som er i endring og hvor det foregår noe. Siden denne forståelsen av naturen er angitt i selve lovforslaget, er det sannsynlig at det også er en tilsvarende prosessorientert forståelse av natur som ligger til grunn for resten av teksten i utredningen.

I Kapittel 6 «Trekk ved samfunnsutviklingen - nasjonalt og internasjonalt» skriver utvalget at spenningene/konfliktene i naturvernpolitikken er blitt tolket som uttrykk for forskjellige forståelser av natur. Utvalget beskriver de to forskjellige alternativene. Det ene er det de kaller et urbant, ekspertorientert og naturfaglig syn på naturen som noe særegent og urørt, en motpol til kultur. Det andre er et syn på natur som er forankret i lokal brukspraksis, der naturen «tillegges mening gjennom tidligere erfaringer og opplevelser».⁴⁰ Utvalget plasserer ikke sitt eget natursyn eksplisitt på denne aksene. Menneskets plass i eller forhold til naturen omtales imidlertid flere andre steder i utredningen. I kapittel 7 «Påvirkningsfaktorer og tilstand for biologisk mangfold i Norge» skriver utvalget om forholdet mellom menneske og natur: «Mennesket er selv en del av naturen og påvirker og påvirkes av den utviklingen som finner sted over tid».⁴¹ Natur i utvalgets forståelse av begrepet er altså ikke bare urørt natur, noe som eksisterer der mennesker ikke er. Det foregår en stadig utveksling mellom

³⁷ Store norske leksikon, *Natur*, Store norske leksikon, 20.11.2011, <https://snl.no/natur>, oppsøkt 16.9.16.

³⁸ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 21.

³⁹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 145.

⁴⁰ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 95.

⁴¹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 98.

menneskelige aktiviteter og naturmangfold, og natur påvirket av mennesker kan være like viktig som natur som ikke er påvirket av mennesker. Denne forståelsen av natur kommer blant annet til uttrykk i kapittel 5 i setninger som: «Kulturlandskapet fremstår mange steder som svært artsrikt»⁴² og «Byer og tettsteder har et stort potensial for biologisk mangfold».⁴³ Hvorvidt menneskets påvirkning av naturen er en god eller dårlig ting, er helt avhengig av hvilken effekt den enkelte menneskelige aktivitet har på biologisk mangfold:

«Med *negativ effekt* menes i denne sammenheng at det biologiske mangfoldet reduseres på økosystemnivå, artsnivå eller gennivå, jf. kap. 4.2. Motsatt vil en påvirkningsfaktor med *positiv effekt* bidra til at det biologiske mangfoldet berikes.»⁴⁴

Den naturen vi finner i utredningen er altså en natur som består av både dyr, planter, landformer, jord og stein. Den er i stadig endring gjennom økologiske prosesser. Og mennesket er en del av den, ikke noe som står utenfor. Menneskenes handlinger kan påvirke naturen i både positiv og negativ retning.

3.2 Fire ulike verdsett

Hovedskillet i miljøetikken går mellom antroposentrisk og ikke-antroposentrisk miljøetikk. I en antroposentrisk miljøetikk tilskrives det ikke-menneskelige verdi ut fra den funksjonen det kan ha for mennesker. Antroposentrisk etikk deles gjerne inn i to hovedtyper, konsekvensialistiske etikker og deontologiske etikker. Konsekvensialistiske etikker er basert på at verdien av en handling vurderes ut fra konsekvensene av denne handlingen, både for den som handler og for andre mennesker. Deontologisk etikk legger til grunn at en handling er moralsk riktig dersom den er basert på kategoriske og universelle prinsipper som man er kommet frem til ved bruk av fornuften. For å vurderes moralsk må man innen tradisjonell deontologi ha evnen til å tenke rasjonelt, slik at man har mulighet til å komme frem til de moralske prinsippene.

I ikke-antroposentriske miljøetikker tilskrives det ikke-menneskelige verdi ut fra egenskaper ved det selv, ikke ut fra hvilken funksjon det kan ha for mennesker. Curry deler inn de ikke-antroposentriske standpunktene i tre retninger han kaller zoosentrisme, biosentrisme og økosentrisme.⁴⁵ Zoosentrisme tilskriver verdi til endel dyr i tillegg til mennesker,

⁴² NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 79.

⁴³ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 82.

⁴⁴ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 97.

⁴⁵ Patrick Curry, *Ecological Ethics: An Introduction*, (Cambridge: Polity Press, 2011), 57.

biosentrisme tilskriver verdi til alt liv, mens økosentrisme også kan tilskrive verdi til de delene av naturen som ikke er levende. Zoosentrisme og biosentrisme baserer seg på utvidelse av de to tradisjonelle moralfilosofiske hovedretningene.⁴⁶ Zoosentrismen er en utvidelse av konsekvensialismen og baserer seg på evnen til å føle smerte som moralsk kriterium. Alle som kan føle smerte skal tas i moralsk betraktning, og har krav på beskyttelse av sine interesser. Siden mange høyerestående dyr åpenbart er i stand til å føle smerte, er de relevante når man skal vurdere om en handling er moralsk riktig eller ikke.⁴⁷ I zoosentriske etikker tilskrives verdi på individnivå. Arter eller økosystemer har ingen egenverdi ut fra denne modellen. Biosentrisme er en utvidelse av deontologien og baserer seg på at man i stedet for å bruke rasjonalitet som kriterium for å være et moralsk subjekt, velger et kriterium som ikke er begrenset til menneskene. Eksempler på biosentrisme er at alt liv streber etter å eksistere og derfor har interesse av å fortsette som liv (Albert Schweitzer) og at alle organismer er målrettede sentre for liv som forfølger sitt eget gode (Paul Taylor).⁴⁸ Også i biosentriske etikker tilskrives verdi på individnivå. Helheter som art eller økosystem har ingen egenverdi.

Økosentriske miljøetikker tilskriver verdi til andre enheter enn individet, og er dermed verken begrenset til mennesker, dyr eller det levende. Arter kan ha egenverdi, men også helheter som økosystemet, land og jorden. Det samme kan prosessene, systemet eller relasjonene. Et skille innenfor de økosentriske miljøetikkenes går ved om naturen har subjektiv eller objektiv egenverdi. Når noe har subjektiv egenverdi er kilden til verdien alltid mennesket/bevisstheten. Det er menneskets bevissthet som tilskriver egenverdi til alle de andre enhetene/helhetene i naturen. Dermed kan naturen bare ha egenverdi så lenge det fins mennesker som tilskriver naturen denne egenverdien. Når noe har objektiv egenverdi ligger kilden til verdien i den som har verdien. Naturen har og produserer verdi helt uavhengig av om det fins mennesker og om disse menneskene tilskriver den verdi. Økosentriske miljøetikker er gjerne grunnlagt på andre prinsipper enn tradisjonell vestlig moralfilosofi, og i mange tilfeller influert av økologi som vitenskap. I flere av teoriene blir økologi en proto-etikk. Dette vil si at økologien som fag gir innsikter som har etiske konsekvenser.

I NOUen om naturmangfoldloven bruker utvalget i liten grad disse fagfilosofiske moralkategoriene. De deler i stedet verdigrunnet for bevaring av naturens mangfold i fire

⁴⁶ Curry trekker også inn Aristotelisk etikk her som en tredje variant, men dette er ikke vanlig i andre introduksjonsbøker i miljøetikk. Jeg har derfor valgt å ikke ta med denne kategorien.

⁴⁷ Curry, *Ecological Ethics: An Introduction*, 73-74.

⁴⁸ Curry, *Ecological Ethics: An Introduction*, 75-76; Vetlesen, *The denial of nature*, 109.

hovedkategorier: Naturen som grunnlag for bruk (naturens nytteverdi), Naturen som kilde til opplevelser, tilhørighet og læring (naturens opplevelsesverdi), Naturens økologiske verdi og Naturens egenverdi. Utvalget understreker at det er glidende overganger mellom de ulike måtene å verdsette natur på, og at det ikke er absolutte skillelinjer mellom de fire ulike verdiene de har satt opp.⁴⁹ Jeg har valgt å regne de to første kategoriene som antroposentriske. De handler om ulike verdier naturen kan ha for menneskene. Utvalget skiller imidlertid ikke mellom ulike etiske systemer, men nøyer seg med å konstatere *at* naturen har slike verdier. De to siste kategoriene har jeg regnet som ikke-antroposentriske. Her handler det om verdier naturen har i seg selv. Siden jeg skal gå gjennom naturens egenverdi grundig i neste kapittel, vil jeg her bare gi en kort presentasjon av de tre andre verdikategoriene:

Naturens nytteverdi beskrives som nytteverdien naturen har for mennesker. Her legges det vekt på menneskets historie som del av naturen: «I mer enn 90 % av vår historie har vi levd som jegere og samlere, totalt avhengige av det naturen har kunnet by på fra dag til dag.» skriver utvalget i det første avsnittet.⁵⁰ Kapitlet gjennomgår ulike «varer» og «tjenester» naturen produserer for mennesker og betydningen av natur for en rekke samfunnssektorer, inkludert turisme og forskning. Det vises til at tanken om at naturen har en nytteverdi for menneskene ligger til grunn for Rio-erklæringen fra 1992 og for Grunnloven § 110 b.

Naturens opplevelsesverdi beskrives som naturens evne til å tilfredsstillende følelsesmessige behov hos mennesket. Disse behovene er knyttet til identitet, tilhørighet og opplevelse. «Naturen bidrar til å tilfredsstillende menneskers behov med hensyn til livsopphold, men også mer følelsesmessige behov ...».⁵¹ Den nære tilknytningen mellom menneske og natur gjennom størstedelen av menneskets historie presenteres som en mulig årsak til følelsen av samhörighet mellom menneske og natur.

Naturens økologiske verdi beskrives som verdien av at naturen er et fungerende økosystem der de økologiske prosessene ikke hindres. Dette er av betydning for både den nytteverdien naturen tilfører mennesker og andre arter, i tillegg til at den økologiske verdien øker opplevelsesverdien. I følge utvalget har et område stor økologisk verdi når «den sammensatte veven av organismer som er innbyrdes avhengige, [er] så vidt intakt at viktige økologiske

⁴⁹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 141.

⁵⁰ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 142.

⁵¹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 144.

prosesser ikke hindres.»⁵² Utvalget skriver også at det er «nær sammenheng mellom økologisk verdi og naturens egenverdi», men gir ikke noen nærmere forklaring på dette.⁵³

3.3 Naturens egenverdi

I kapittel 8.3.5 «Naturens egenverdi» beskriver utvalget naturens egenverdi på følgende måte:

«Å erkjenne naturens egenverdi innebærer en aksept av at naturen innehar ideelle rettigheter, dvs. et vern mot krenkelsers, herunder at andre livsformer, uavhengig av om de er til nytte for menneskene har en selvfølgelig rett til å eksistere. I dette ligger det også et element av respekt for samspillet i naturen, et samspill der de biotiske og abiotiske elementene sammen utgjør den komplekse og «finnmaskede» veven som naturen består i.»⁵⁴

I første setning ser det ut til at naturens egenverdi er synonymt med at naturen har ‘rettigheter’ og at disse rettighetene først og fremst består i et vern mot å bli krenket og en rett til å eksistere. Utvalget bruker ordet ‘rett’ flere ganger. Naturen har ikke bare verdi, den har ‘ideelle rettigheter’. Andre livsformer har «en selvfølgelig rett til å eksistere». På grunn av tekstens oppbygning, med mange leddsetninger, er det litt uklart hva utvalget mener har denne egenverdien eller retten til å eksistere. Er det bare andre livsformer som har rettigheter, altså det levende, eller har både de levende og de ikke-levende elementene naturen består av disse rettighetene? Bare i løpet av det første sitatet bruker utvalget hele tre forskjellige begreper når det gjelder å beskrive hva som har egenverdi; *naturen*, *andre livsformer* (andre livsformer må her forstås som alle andre levende vesener enn mennesker) og *samspillet i naturen*. Litt lenger ut i teksten brukes også *art* som det som kan være bærer av egenverdi.⁵⁵ Ut fra utvalgets naturbegrep (jf. kapittel 3.1) og at utvalget understreker at naturens egenverdi innebærer respekt for «samspillet i naturen», mener jeg det er mest korrekt å forstå avsnittet over som at både det levende og det ikke-levende i naturen har rettigheter. Også selve forholdet mellom organismene, og mellom organismene og den ikke-levende naturen rundt dem, har dessuten verdi og må respekteres. Alle disse (natur, andre livsformer, samspill, art) er det vi kan kalle helheter, i motsetning til individer. Det finnes ingen henvisninger i teksten til at ikke-menneskelige enkeltindivider i naturen kan ha egenverdi.

Selv om andre livsformer har rett til å eksistere, er det ikke gitt at de har rett til å eksistere overalt. Utvalget omtaler ikke dette i selve underkapittelet om naturens egenverdi, men

⁵² NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 144.

⁵³ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 144-145.

⁵⁴ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 145.

⁵⁵ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 145.

skriver senere i teksten at naturens egenverdi kommer til uttrykk i de foreslåtte bevaringsmålene i lovforslaget, der det står at artene skal «forekomme i levedyktige bestander i sitt naturlige utbredelsesområde».⁵⁶ Artenes naturlige utbredelsesområde ser dermed ut til å avgrense hvor artene har egenverdi. Når arten er fremmed i et økosystem har den heller ikke verdi der. Det mest nærliggende ut fra tekstens veksling mellom ulike nivåer og begreper, er at det er selve det økologiske samspillet i naturen som er bærer av egenverdi, og at det er som følge av dette samspillets egenverdi at man ikke har rett til å utrydde organismegrupper på noe taksonomisk nivå i den grad de befinner seg der de naturlig hører hjemme.

Utredningens tekst om naturens egenverdi beskriver en egenverdi som er noe snevrere enn det man vanligvis finner innenfor miljøetikken som fag, jf. de fagfilosofiske kategoriene jeg har satt opp i kapittel 3.2. Utvalgets forståelse av naturens egenverdi utelater blant annet de tilnærmingene til naturens egenverdi som tar utgangspunkt i individer og individers egenverdi. Dette gjelder dermed både de zoosentriske teoriene om dyrs rettigheter og de biosentriske teoriene der alle levende individer har egenverdi. Den naturens egenverdi som beskrives i utredningen er tydelig avgrenset til kategorien av økosentriske miljøetikker. Utvalget bruker ord som 'erkjenne', 'aksept' og 'respekt' for å beskrive hva som skjer når man tilskriver naturen egenverdi. Å mene at naturen har egenverdi er altså ikke et rent teoretisk standpunkt, det inkluderer både en dyp innsikt og følelsesreaksjoner som i dagligtale stort sett brukes til å beskrive interaksjon mellom mennesker. Utvalget konsentrerer seg også om det menneskelige i begrunnelsene for hvorfor naturen har egenverdi. De tre begrunnelsene som spesifikt nevnes er 1) at et menneske kan mene at naturen har egenverdi fordi det har verdi i seg selv for dette mennesket å vite at en art eksisterer, 2) at man kan mene at naturen har egenverdi på grunn av ren ærefrykt for livet og 3) at man kan mene at naturen har egenverdi på religiøst grunnlag.⁵⁷ Utvalget nevner kort at det også kan være andre grunner til å mene at naturen har egenverdi, men nevner ikke disse, og omtaler ikke muligheten for at naturen kan egenverdi på grunn av egenskaper ved naturen selv. Alle disse forklaringene er altså nært knyttet til mennesker. Den første av begrunnelsene for at naturen har egenverdi tyder på at egenverdien utvalget beskriver er det vi kaller subjektiv egenverdi. Verdien ligger ikke objektivt i naturen selv, men er noe mennesket tilskriver naturen og som naturen ikke kan ha uten at det fins mennesker til stede. De to andre begrunnelsene som gis (ærefrykt for livet og religiøst eller annet grunnlag) er ikke så lette å plassere i kategoriene subjektiv vs

⁵⁶ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 22 og 147.

⁵⁷ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 145.

objektiv egenverdi. Det er imidlertid menneskers ærefrykt for livet eller menneskers religiøse følelser som ligger til grunn for at man eventuelt velger dette standpunktet. Dersom årsaken er religiøse grunner vil det imidlertid kunne være Gud selv som har plassert egenverdien i naturen, og dermed gjort den objektiv. Hovedinntrykket er uansett en egenverdi som tar utgangspunkt i mennesker og menneskers evne til å tilskrive naturen verdi. Holmes Rolstons objektive egenverdi, der naturen selv produserer verdi bare ved å være natur, finner jeg for eksempel ikke spor av i utvalgets forståelse av naturens egenverdi.

3.4 Utvalgets verdistandpunkt

Utvalget tar opp sitt eget verdistandpunkt i underkapittelet som heter «Verdigrunnlaget for utvalgets forslag». Her skriver de:

«Utvalgets verdimeslige utgangspunkt er at naturens mangfold og økologiske funksjoner må bevares på lang sikt. Det er viktig for både bruk og vern, og utvalget mener det kan begrunnes ut fra både nytteverdi, opplevelsesverdi, økologisk verdi og egenverdi ...».⁵⁸

Det medlemmene av utvalget er enige om er altså «at naturens mangfold og økologiske funksjoner må bevares på lang sikt». Men standpunktet kan begrunnes ut fra nærmest et hvilket som helst miljøetisk verdistandpunkt. At loven «gir rom for flere syn på naturen, uten at noen av dem har et fortrinn» har leder av utvalget, Inge Lorange Backer, understreket i flere artikler publisert i etterkant av utredningen, og det ser ut til at han fremhever dette som en styrke ved loven.⁵⁹ Utvalget ser altså ut til å mene at det ikke er nødvendig å ta et miljøetisk standpunkt for å ønske å ta vare på natur. Man kan både mene at naturen har en egenverdi og holde fast ved at den er en ressurs for menneskene, eller man kan mene at den *bare* er en ressurs og likevel ønske å ta vare på den. Utvalget gir svært få grunner til hvorfor naturen skal eller ikke skal ha de ulike verdiene og har heller ikke valgt å foreslå lovfesting av noe verdigrunnlag i selve forslaget til naturmangfoldlov. De viser til at både Sverige og Tyskland har lover der verdigrunnlaget kommer til uttrykk i formålsbestemmelsen i loven, men begrunner ikke nærmere hvorfor de selv ikke foreslår dette.⁶⁰

På samme tid som utvalget hevder et pluralistisk syn på verdigrunnlaget, mener de tydeligvis at det har en betydning hvilket grunnlag de selv har basert seg på, og har lagt «vekt på å

⁵⁸ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 146.

⁵⁹ Inge Lorange Backer, «Naturmangfoldloven – en milepel i norsk miljølovgivning», *Nordisk Miljörättslig tidskrift*, 1 Desember 2009, 35-56, 37.

⁶⁰ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 181.

tydeliggjøre verdiforankringen».⁶¹ De beskriver hvor i lovforslaget de fire verdistandpunktene kommer til uttrykk og er vektlagt. I dette avsnittet presiseres det også at naturens egenverdi er en del av verdigrunnet: «Naturens økologiske verdi og naturens egenverdi kommer mer spesifikt til uttrykk i de foreslåtte bevaringsmålene for naturtyper og økosystemer (utk. § 4) og for arter (utk. § 5)» skriver utvalget.⁶²

Utvalget selv baserer seg altså på et verdigrunnlag som er en kombinasjon av de fire verdiene de beskriver. Spørsmålet er om det likevel er sånn at noen av verdiene har forrang fremfor de andre. Hvis vi ser på hvor lange de ulike beskrivelsene av verdiene er, er det naturens nytteverdi som kommer klart best ut. Underkapittelet om naturens nytteverdi får tre spalter, mens underkapittelet om naturens egenverdi bare har litt under én spalte. Underkapitlene om naturens opplevelsesverdi og naturens økologiske verdi har henholdsvis én og en halv spalte og en halv spalte. Den økologiske verdien er ved første blick vanskelig å holde opp mot de andre verdiene. Den fremstår mer som en skala enn som et miljøetisk verdsett på linje med de tre andre. Er økologisk verdi bare noe natur har i større eller mindre grad, som viser i hvilken grad et økosystem kan sies å oppfylle de andre tre verdiene? I dette perspektivet ville det imidlertid være vanskelig å se hvorfor dette er inkludert som del av det etiske verdigrunnet på linje med de tre andre verdikategoriene. Det ser derfor ut til at utvalget har ønsket noe mer enn å vise til en skala, at de nettopp har ønsket å understreke at det ligger en verdi i selve det at naturen virker på sin egen måte. Hvis dette er tilfelle, har utvalget her et metafysisk utgangspunkt som er kontroversielt innenfor miljøetikken, nemlig at det er mulig å slutte fra 'er' til 'bør'; fra slik naturen er til slik naturen bør være. Det tette forholdet mellom økologi og etikk finner jeg imidlertid også igjen i beskrivelsene av naturens nytteverdi og naturens opplevelsesverdi: «Det [er] argumentert for at mennesket har et biologisk betinget behov for nærkontakt med natur og andre livsformer som er viktig for dets utvikling som individ» skriver utvalget i teksten om naturens opplevelsesverdi.⁶³ Og i teksten om naturens nytteverdi argumenterer de: «vår kropp, vårt sanseapparat og vårt intellekt er tilpasset et liv i nært samspill med naturen».

Det er usikkert ut fra teksten om utvalget først og fremst ser på økologien som en inspirasjon for etikken eller om de faktisk ser på faget økologi som noe som har metafysiske

⁶¹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 147.

⁶² NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 147.

⁶³ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 144.

konsekvenser for etikken, en proto-etikk. Jeg vil komme tilbake til dette når jeg diskuterer de filosofiske kildene i kapittel 4.

3.5 Rom for alle ... økologer?

I kapittelet om verdigrunnlaget skal Biomangfoldutvalget først og fremst fortelle leseren om hva som er verdigrunnlaget for lovforslaget, men samtidig skal utvalget få flest mulig lesere til å føle at de deler dette verdigrunnlaget. Hvilke argumentasjonsstrategier eller språkspill velger utvalget å bruke for å få til dette? Antagelig mange flere enn de tre jeg trekker frem i dette kapittelet. Jeg har imidlertid valgt å fokusere på akkurat disse strategiene fordi jeg mener de viser frem noe viktig ved teksten, noe som kan bidra til å forstå både tekstens verdigrunnlag og mottagelsen av den.

Den første av strategiene jeg har valgt å trekke frem er det jeg har kalt «rom for alle»-strategien. Denne strategien er blant annet uttrykt i avsnittet jeg siterte i kapittel 3.4. Utvalgets lovforslag skal kunne begrunnes ut fra nærmest et hvilket som helst miljøetisk verdistandpunkt. Man forsøker å være åpen, å inkludere så mange ulike verdistandpunkter som mulig, så mange av leserne som mulig. Utvalget forteller hvordan det er glidende overganger mellom de ulike verdigrunnlagene som gjør det vanskelig å skille klart mellom dem. De viser også hvordan man kan komme frem til samme standpunkt fra ulike verdigrunnlag, enten det er et antroposentrisk eller et biosentrisk synspunkt. I avslutningen viser de hvordan alle de fire ulike kategoriene av verdigrunnlag har blitt brukt som begrunnelse i utarbeidelsen av de ulike delene av lovforslaget.⁶⁴ Strategien med å inkludere flest mulig lesere, er kanskje også forklaringen på at utvalget har valgt å ikke ta med noe verdigrunnlag i selve lovforslaget.⁶⁵

Ønsket om å vise at det er plass til alle er antagelig også grunnen til at underkapittelet om naturens egenverdi fremstår vagt når man ser på det med fagfilosofiske briller. Det har ikke vært noe mål for utvalget å vise klare skillelinjer mellom ulike filosofiske og religiøse grunner til at man mener at naturen har en egenverdi. Det har i stedet vært et mål å vise at det er plass til flest mulig; de som mener at naturen har en egenverdi av religiøse grunner, de som mener det av filosofiske grunner eller de som bare en følelse av at dette er riktig. Tilsvarende er tilfelle for underkapittelet om naturens nytteverdi. Det skilles her ikke mellom ulike etiske

⁶⁴ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 147.

⁶⁵ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 181.

teorier, som deontologi og utilitarisme, som grunnlag for å ha et antroposentrisk natursyn. I stedet er det en vagere formulering om menneskets lange samspill med naturen som trekkes frem som årsak til at vi ser på naturen som en ressurs. Utvalget underslår ikke at ulike verdigrunnlag også i noen tilfeller kan føre til forskjellige vurderinger i konkrete spørsmål, blant annet når det gjelder vern av store rovdyr. Likevel er det forsøkene på å vise likhetene mellom synspunktene som er gjennomgående: alle verdigrunnlag bør føre til at vi ønsker å ta vare på naturen, selv om vi kanskje er uenige i noen enkeltsaker.

På tvers av denne første argumentasjonsstrategien går det imidlertid en annen strategi, det jeg har kalt en «økologisk» argumentasjonsstrategi. Under de ulike verdistandpunktene og begrunnelsene for dem fins det nemlig et sted hvor det ikke er rom for variasjon. Viljen til ta vare på naturen er en forutsetning, og denne viljen kommer fra forståelsen av mennesket som en del av naturen: «Oppfattes mennesket som en naturlig aktør i økosystemene - altså som del av naturen - kan det innebære en form for erkjennelse av helhet og tilhørighet, og dette vil utgjøre et sterkt argument for at naturen må benyttes på bærekraftig måte» skriver utvalget.⁶⁶ Oppfatningen av menneskets plass i naturen spiller altså en avgjørende rolle. Hvordan argumenterer utvalget for at den også skal være en forutsetning for leserne? Svaret er kunnskap. Kunnskap om økologi og om forholdet mellom menneske og natur. Det er kunnskap om naturen og prosessene i naturen som gjør det mulig for oss å se forholdet mellom menneske og natur på den riktige måten. Dette går tydelig frem i den historiske gjennomgangen: «Synet på naturen og forholdet mellom menneske og natur har vært gjenstand for skiftninger opp igjennom historien. Det har vært preget av filosofiske og religiøse strømninger og av at *kunnskapen om prosessene i naturen har vært begrenset* (min utheving)».⁶⁷ Hva skjer så når kunnskapen om prosessene i naturen ikke lenger er begrenset? Jo, mennesket innser sin plass som «en naturlig økologisk aktør». «Fra et biologisk synspunkt» skriver utvalget «vil erkjennelsen av vår plass i en slik helhet naturlig innebære at moralitet og ansvar ikke bare angår vår art.»⁶⁸ Som en forutsetning for viljen til å ta vare på naturen ligger altså forholdet mellom menneske og natur. Utvalget vil ha oss til å se mennesket som del av naturen. Hvis vi ikke ser det, er det fordi vi mangler kunnskap om økologi. For Biomangfoldutvalget er altså kunnskap om økologi det grunnlaget leseren trenger for å forstå hva som er riktig og viktig. Denne argumentasjonsstrategien henter sin

⁶⁶ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 140.

⁶⁷ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 139.

⁶⁸ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 140.

autoritet i vitenskapen økologi. Utvalget bygger sin argumentasjon på tanken om at å ønske å ta vare på naturen er helt naturlig for oss, dersom vi bare kan nok om den.

Den økologiske argumentasjonsstrategien finner jeg også igjen i andre deler av NOUen om naturmangfoldloven. Den forklarer hvorfor utredningen er så lang og inneholder så mye økologisk fagkunnskap. Den forklarer hvorfor utvalget til og med har lagt til et vedlegg med en ordliste full av biologiske og økologiske uttrykk.⁶⁹ Den forklarer også de mange faktaopplysningene som finnes rundt om i teksten og som kanskje ikke er absolutt nødvendige for å mene noe om en naturmangfoldlov, som for eksempel disse tre eksemplene fra kapittel 4, 5 og 7:

«Planter kan defineres enten ut fra økologi eller ut fra systematikk. De to måtene å definere planter på dekker nesten det samme, men ikke helt. I økologisk forstand brukes begrepet planter stort sett synonymt med autotrofer eller produsenter, dvs. at de er i stand til selv å bygge opp organisk stoff gjennom fotosyntese eller kjemosyntese».

«Norge strekker seg over 13 breddegrader (fra 58° til 71° N) og 27 lengdegrader (fra 40° til 31° Ø), har en tydelig klimagradiert fra kyst- til innlandsstrøk, stor geologisk og geomorfologisk variasjon, samt et vertikalspenn på nær 2500 meter fra lavland til høyfjell».

«Hvor stor del av næringssaltene som omsettes i utslippsområdet, avhenger av oppholdstiden av vannet sett i forhold til delingstiden for algene. Dersom oppholdstiden er kort, blir algene ført ut av systemet, og algeveksten finner sted langs kysten der bæreevnen er meget stor. Omvendt skjer produksjonen innenfor systemet dersom oppholdstiden for vannet er betydelig lengre enn algenes delingstid».⁷⁰

Slike opplysninger gir ikke rom for tolkning eller verdivurderinger. Den naturen som presenteres her er en objektiv, vitenskapelig natur, en natur vi har kunnskap om, og som vi kan forvalte på bakgrunn av denne faktakunnskapen. Beskrivelsen av naturen, og dermed også forvaltningen av den må være *kunnskapsbasert*, for med kunnskap kommer også ønsket om å ta vare på. «Et godt kunnskapsgrunnlag er en nøkkelfaktor i operasjonalisering av målsettinger om vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold», skriver utvalget i kapittel 5, og kommer tilbake igjen til dette i kapittel 11 og i en egen paragraf i lovforslaget (§ 7).⁷¹

Den tredje strategien jeg har valgt å trekke frem er en mer overraskende strategi innenfor NOU-sjangeren, nemlig en poetisk argumentasjonsstrategi. Kapittel 8 innledes med diktet *Et tre* av Rolf Jacobsen. Diktet beskriver et tre, sammenligner det med hval og stjernebilder og presenterer det som selve livet. De andre kapitlene i NOUen fra kapittel 4 og utover til kapittel 24 innledes også av hvert sitt dikt. Alle diktene handler om natur og miljø på ulike

⁶⁹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 660.

⁷⁰ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 68, 77 og 110.

⁷¹ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 22, 84 og 185.

måter, og de er skrevet av norske diktere. Hva er det utvalget vil oppnå med å bruke disse diktene? Dikt formidler ofte følelser og antagelige sjeldnere fakta og det vi kaller objektive sannheter. De står i sterk kontrast til det naturvitenskapelige kunnskapsspråket utvalget tar i bruk med den økologiske argumentasjonsstrategien. Det ser derfor ut til at utvalget bruker den poetiske strategien til å minne leseren om at det også fins en mer følelsesbasert tilnærming til natur. Natur og erfaringer av natur er temaer som henger tett sammen med følelser og personlige opplevelser hos mange mennesker, noe utvalget selv uthever i underkapittelet om naturens opplevelsverdi, hvor de skriver: «Naturen bidrar til å tilfredsstille [...] mer følelsesmessige behov knyttet til *identitet, tilhørighet og opplevelse*. Det er en utbredt oppfatning at den nære naturtilknytningen som preger vår forhistorie, har satt dype spor i vårt følelsesliv». ⁷² Utvalget knytter seg her opp mot en eksisterende tradisjon innenfor miljøetikken der natur og følelser knyttes sammen, og viser selv til blant annet Kellert og Wilsons biofili-hypotese. Wilsons definisjon av biofili består i at mennesket har et underbevisst behov for sammenheng med alt levende og at dette ligger i vår biologi. Siden naturen er så nært knyttet til følelseslivet vårt, velger utvalget altså å bruke en argumentasjonsstrategi som spiller på følelser, selv om bruken av poesi ikke er vanlig innenfor NOU-sjangeren. Utvalget ønsker å ikke bare appellere til leserens fornuft for å overbevise dem om at den nye loven er et godt forslag, men forsøker også å spille på leserens følelser.

⁷² NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 144.

4 Kildene til forståelsen av naturens egenverdi

Hvorfor har utvalget beskrevet naturens egenverdi i det hele tatt? Hvorfor har de beskrevet den akkurat slik? Den naturens egenverdi jeg leter etter kildene til er altså en økosentrisk miljøetikk, der både arter, naturen som helhet og de økologiske prosessene i seg selv har verdi. Det er en etikk der naturen har rettigheter og der mennesket har respekt for og aksepterer dette. I tillegg leter jeg etter økologiske og poetiske argumentasjonsstrategier. Ekspisitte henvisninger er et godt utgangspunktet for å finne ut hvor kunnskapen i teksten kommer fra og hvilke andre tekster den forholder seg til. I selve underkapittelet om naturens egenverdi er det kun én referanse, men det blir henvist til flere ulike lovverk og konvensjoner i selve teksten. I hele kapittelet om verdigrunlaget for NOUen er det 12 fotnoter der til sammen 16 forskjellige kilder blir referert. Av disse er fire nasjonale og internasjonale policy-dokumenter, tre er fagrapporter/spørreundersøkelser og ni er tekster som på enten filosofisk eller religiøst grunnlag diskuterer miljøetikk. I jakten på kildene til den forståelsen av naturens egenverdi som jeg finner i utredningen har jeg derfor valgt å dele undersøkelsen opp i internasjonale politiske kilder, nasjonale politiske kilder, filosofiske kilder og religiøse kilder.

4.1 Internasjonale avtaler og forpliktelser

Den eneste referansen i underkapitlet om naturens egenverdi er en referanse til fortalen i konvensjonen om biologisk mangfold. I teksten henvises det også til Bernkonvensjonen og Bonnkonvensjonen som gir pålegg om generell beskyttelse av truede arter og truede trekkende arter. Kanskje er det rett og slett fra disse internasjonale konvensjonene at utvalget har tatt med seg begrepet om naturens 'egenverdi' og sin forståelse av det.⁷³

Mandatet til Biomangfoldutvalget tyder på at det er konvensjonen om biologisk mangfold fra 1992 som er det mest aktuelle stedet å lete etter verdigrunlaget. I mandatet skrev regjeringen: «FN-konvensjonen om biologisk mangfold gir dessuten en ny ramme for helhetlig naturforvaltning. Konvensjonen er den første store internasjonale miljøavtalen som så klart retter fokus mot sammenhengen mellom bruk og vern ...».⁷⁴ I selve fortalen til konvensjonen

⁷³ På engelsk brukes begrepene 'intrinsic value' eller 'inherent value'. Begge oversettes med 'egenverdi'.

⁷⁴ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 57.

står det imidlertid bare: «Conscious of the intrinsic value of biological diversity and of the ecological, genetic, social, economic, scientific, educational, cultural, recreational and aesthetic values of biological diversity and its components ...». ⁷⁵ Det er ikke mulig å finne ut noe mer av fortalen om hva en slik egenverdi består i. Heller ikke i bakgrunns litteraturen om konvensjonen er det noe særlig informasjon å finne om naturens egenverdi. CBD-brosjyren *Sustainable life on earth: how the convention on Biological Diversity promotes nature and human well-being* handler nettopp om verdier og filosofien bak konvensjonen, men inneholder ikke noe om naturens egenverdi. Her er temaet hele tiden de ulike betydningene naturen har og kan ha for mennesker: «Protecting biodiversity is in our self-interest. Biological resources are the pillars upon which we build civilizations» skriver sekretariatet i brosjyren. ⁷⁶ I denne teksten fremstår det heller som om det er det faktum at naturen har instrumentell verdi for menneskene som er nytt og må understrekes:

«While past conservation efforts were aimed at protecting particular species and habitats, the Convention recognizes that ecosystems, species and genes must be used for the benefit of humans. However, this should be done in a way and at a rate that does not lead to the long-term decline of biological diversity». ⁷⁷

Utover at begrepet naturens 'egenverdi' er inkludert sier altså ikke konvensjonen om biologisk mangfold eller bakgrunns materialet noe konkret som kan være et opphav til Biomangfoldutvalgets forståelse av naturens egenverdi. Metaforen om naturen som en vev eller et nettverk finner jeg imidlertid igjen her. «The web of life» er den innledende overskriften i brosjyren om *Sustainable life on earth*, og tanken om naturen som nettverk går igjen både i selve konvensjonen og i bakgrunns materialet for den. En liste på 12 prinsipper som kalles Økosystemtilnærmingen er den sentrale strategien for å oppfylle målene i konvensjonen og skal bidra til en balanse mellom de tre formålene; vern, bærekraftig bruk og rettferdig fordeling av fordelene som kommer fra bruk av genetiske ressurser. ⁷⁸ I de 12 prinsippene for Økosystemtilnærmingen nevnes det flere ganger at naturen har egenverdi, men heller ikke her går det i detalj når det gjelder hva denne egenverdien består i eller hvordan den begrunnes. Tilnærmingen slår fast at naturen skal forvaltes for sine «intrinsic

⁷⁵ Convention on biological diversity (CBD), *Text of the convention*, preamble.

⁷⁶ Convention on biological diversity (CBD), *Sustaining life on earth: How the Convention on Biological Diversity promotes nature and human well-being*, Secretariat of the convention on biological diversity, url: <https://www.cbd.int/convention/guide/default.shtml>, (opp søkt 25.5.2017), 3.

⁷⁷ Convention on biological diversity (CBD), *Sustaining life on earth*, 8.

⁷⁸ Convention on biological diversity (CBD), *COP 5, decision V/6*, Secretariat of the convention on biological diversity, url: <https://www.cbd.int/decision/cop/default.shtml?id=7148>, (opp søkt 25.5.2017).

values and for the tangible or intangible benefits for humans, in a fair and equitable way».⁷⁹ En rettferdig fordeling mellom de ulike verdigrunnlagene, altså. I prinsipp 10 finner vi også igjen standpunktet om at både naturens egenverdi og naturens økosystemtjenester ligger til grunn for å ta vare på naturen. Men heller ikke her er det noen begrunnelse for at naturen har en egenverdi.⁸⁰ Også menneskets plass i naturen er omtalt i bakgrunns materialet for konvensjonen. I Økosystemtilnærmingen finner jeg igjen et syn på mennesket og naturen som tilsvarer det synet som preger utredningen om naturmangfoldloven: «It [the ecosystem approach] recognizes that humans, with their cultural diversity, are an integral component of many ecosystems». Menneskets kultur som del av Økosystemtilnærmingen, og mer grunnleggende som del av naturen og økosystemene, er en tanke som tydelig ligger til grunn her.

Bonn-konvensjonen om vern av trekkende arter av ville dyr fra 1979 er den første av FN-konvensjonene som nevnes i underkapittelet om naturens egenverdi. Avtalen trådte i kraft i 1983 og ble ratifisert av Norge i 1985. I Bonn-konvensjonen finner jeg få spor av naturens egenverdi som begrunnelse for vernet. I fortalen er det aller tydeligst at naturen må bevares for menneskenes beste og for fremtidige generasjoner (av mennesker):

«RECOGNIZING that wild animals in their innumerable forms are an irreplaceable part of the earth's natural system which must be conserved for the good of mankind;

AWARE that each generation of man holds the resources of the earth for future generations and has an obligation to ensure that this legacy is conserved and, where utilized, is used wisely;

CONSCIOUS of the ever-growing value of wild animals from environmental, ecological, genetic, scientific, aesthetic, recreational, cultural, educational, social and economic points of view».⁸¹

Som det går frem av sitatet, er det først i tredje avsnitt i fortalen at det kommer frem noe som med litt godvilje kan tolkes til at ville dyr har verdi av andre årsaker enn for menneskets beste. Her står det at ville dyr har verdi fra et miljømessig og økologisk ståsted. Jeg antar det er dette utvalget vil påpeke når de viser til Bonn-konvensjonen i underkapittelet om naturens egenverdi, selv om begrepet 'egenverdi' ikke er brukt. At utvalget viser til denne konvensjonen i underkapittelet om naturens egenverdi tyder på at de mener at vern uten økonomisk begrunnelse nærmest er synonymt med naturens egenverdi. I og med at begrepet 'egenverdi' ikke er i bruk i Bonn-konvensjonen, ser det imidlertid ikke ut til at denne

⁷⁹ Convention on biological diversity (CBD), *COP 5, decision V/6*, Økosystemtilnærmingen prinsipp 1.

⁸⁰ Convention on biological diversity (CBD), *COP 5, decision V/6*, Punkt 6, Principle 10.

⁸¹ Convention on the conservation of migratory species of wild animals, *Convention text*, UNEP/CMS Sekretariat, url: <http://www.cms.int/en/convention-text>, (oppført 18.4.2017).

konvensjonen har vært noen viktig bakgrunn for utvalgets bruk av selve begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen i verdigrunnlaget.

Den tredje internasjonale konvensjonen utvalget viser til i underkapittelet om naturens egenverdi er Bern-konvensjonen eller Konvensjonen om vern av ville europeiske planter og dyr og deres naturlige leveområder, som den egentlig heter. Denne konvensjonen ble signert i 1979 og trådte i kraft i 1982. I følge miljøstatus.no (norske myndigheters offisielle nettsted om miljø) har konvensjonen hatt stor innvirkning på norsk viltlovgiving og rovdyrforvaltning. Og i Bern-konvensjonen står det faktisk at naturen har egenverdi, helt i begynnelsen av konvensjonen:

«Recognising that wild flora and fauna constitute a natural heritage of aesthetic, scientific, cultural, recreational, economic and intrinsic value that needs to be preserved and handed on to future generations;

Recognising the essential role played by wild flora and fauna in maintaining biological balances».⁸²

Heller ikke Bern-konvensjonen begrunner begrepet 'egenverdi' utover å konstatere at naturen har en slik egenverdi. Jeg finner imidlertid igjen balanse-tankegangen, avveiningen mellom de ulike verdigrunnlagene:

«The Contracting Parties shall take requisite measures to maintain the population of wild flora and fauna at, or adapt it to, a level which corresponds in particular to ecological, scientific and cultural requirements, while taking account of economic and recreational requirements and the needs of sub-species, varieties or forms at risk locally»⁸³

Både fra 1970- og 1990-tallet fins det altså internasjonale konvensjoner som konstaterer at naturen har egenverdi. Ingen av konvensjonstekstene utdyper imidlertid dette utover at naturens egenverdi er en av flere grunner til å ta vare på natur.

4.2 Norsk lovverk og politikk

Når det gjelder norske politiske kilder til teksten, har jeg både undersøkt kildene som det vises til i selve teksten om verdigrunnlaget og kilder som det henvises til i utvalgets mandat og i gjennomgangen av nyere politiske signaler.⁸⁴ Jeg regner med at utvalget har vært godt kjent med innholdet i disse. Utvalget hevder at naturens egenverdi allerede er tillagt betydelig vekt i

⁸² Council of Europe, *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*, Council of Europe, url: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680078aff>, (oppført 18.4.2017), preamble.

⁸³ Council of Europe, *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*, article 2.

⁸⁴ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 57-62.

det de kaller «det klassiske naturvernet».⁸⁵ Som eksempel på dette viser de til viltlovens formålsparagraf der hensynet til naturens produktivitet og artsrikdom er overordnet menneskenes behov. Formålsparagrafen i viltloven lød på dette tidspunktet som følger: «Viltet og viltets leveområder skal forvaltes slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne ramme kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv».⁸⁶ På samme måte som i teksten om de internasjonale konvensjonene ser det her ut til at utvalget setter likhetstegn mellom å bevare artsrikdom uavhengig av menneskers økonomiske interesser og det å tilskrive naturen egenverdi. Så lenge ikke selve begrepet 'egenverdi' er brukt i viltloven, er det vanskelig å være sikker på at dette vernet er begrunnet i tanken om naturens egenverdi. Vern av arter som ikke har noe åpenbart nytteformål kan likevel være knyttet til instrumentell verdi for mennesker, slik utvalget selv viser i underkapittelet om naturens opplevelsesverdi. I den offentlige utredningen *Viltstellet, jakt og fangst* lagt frem i 1974 av Jaktlovutvalget, foreslår utvalget å endre viltlovgivingen fra at utgangspunktet er at jakt på pattedyr og fugl er tillatt, til at utgangspunktet er at pattedyr og fugl er fredet.

«Vår tids økende forståelse og sans for naturen og dermed også dyrelivet, og et mer etisk syn på dyrelivet og dets betydning som en berikende del av våre omgivelser og naturopplevelsen, fører til et stadig sterkere og mer utbredt ønske om et bedre vern om faunaen. Dette gjelder særlig den del som ikke har økonomisk betydning som jaktvilt, og munner ut i et krav om at intet dyr må avlives formålsløst.»⁸⁷

En tilsvarende lovendring var på dette tidspunktet allerede innført i Sverige, Danmark og Finland. Nordisk Råd hadde i en Rekommandasjon nr.7/1963 henstilt alle de nordiske landene om å endre sin lovgivning slik at fredning ble utgangspunktet. Bakgrunnen var igjen at varmblodige dyr ikke skulle avlives formålsløst, og at et slikt regelverk ville uttrykke respekt for livet.⁸⁸ Samtidig som tanken om naturen som ressurs fortsatt er tydelig uttrykt i disse tekstene, må tanken om respekt for livet kunne sies å inneholde en form for egenverdi i naturen slik Biomangfoldutvalget mener. Hos Jaktlovutvalget og Nordisk Råd ser det imidlertid først og fremst ut til å handle om egenverdi hos det enkelte individ, og verdien avgrenses også til visse grupper dyr (varmblodige). Fredningsprinsippet i viltlovverket er derfor vanskelig å knytte direkte til den måten Biomangfoldutvalget forstår og formidler egenverdi-begrepet og hva dette innebærer. Først og fremst er nok henvisningen til

⁸⁵ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 145.

⁸⁶ Knut Rom, *Viltloven med kommentarer*, 4. utg., (Oslo: Grøndahl, 1987), 15.

⁸⁷ NOU 1974: 21, *Viltstellet, jakt og fangst*, (Oslo: Universitetsforlaget (Miljøverndepartementet), 1974), 68.

⁸⁸ NOU 1974: 21, *Viltstellet, jakt og fangst*, 30.

eksisterende lovverk et argument som skal vise at naturens egenverdi som verdigrunnlag ikke er noe fremmed eller nytt, men en helt vanlig del av norsk miljøpolitikk.

En gjennomgang av stortingsmeldinger fra årene før NOUen om naturmangfoldloven viser at de ofte inneholder en viss informasjon om verdigrunnlaget de er basert på, selv om dette ikke er utdypet i særlig grad. Meldingene fra sent 1990-tall og begynnelsen av 2000-tallet har gjennomgående hovedtyngden av sine målformuleringer på antroposentriske begrunnelser for hvorfor vi skal ta vare på miljøet, som disse to eksemplene fra «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand» fra henholdsvis 2000-2001 (Regjeringen Stoltenberg I) og 2002-2003 (Regjeringen Bondevik II):

«Det biologiske mangfold er avgjørende for verdiskapingen i samfunnet og for menneskenes livskvalitet og velferd. Mangfoldet av liv på jorda er også grunnlaget for framtidige generasjoners livsmiljø og produksjonsmuligheter. I tillegg inneholder mangfoldet av arter, naturtyper og landskap store estetiske og kulturelle verdier.»⁸⁹

«Miljøvernpolitikken skal beskytte menneskers liv og helse, verne om naturen som grunnlag for næringsdrift og sikre mulighetene for naturopplevelser.»⁹⁰

Samtidig er det også formuleringer i disse meldingene som peker hen mot noe som minner om naturens egenverdi:

«I tråd med forpliktelsene i konvensjonen om biologisk mangfold er Regjeringens *visjon* at Norge gjennom nasjonal handling og internasjonalt samarbeid skal bidra til:

1. å sikre jordas biologiske mangfold
2. å realisere verdiene det biologiske mangfoldet representerer til beste for samfunnet
3. at goder og byrder av tiltak fordeles rettferdig innen og mellom ulike generasjoner og samfunn.»⁹¹

Teksten viser til Konvensjonen om biologisk mangfold. Jeg finner igjen både det tredelte verdigrunnlaget og målsettingen om balanse mellom dem, og det antroposentriske aspektet fra konvensjonen i punkt 2 og 3. Når regjeringen skriver om å «sikre jordas biologiske mangfold» er dette derfor sannsynligvis en henvisning til det formålet i konvensjonen som er knyttet til naturens egenverdi. Selve begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen er imidlertid ikke tilstede i målformuleringene i noen av disse meldingene. Ordet egenverdi brukes et par ganger i forbindelse med nordområdene, men er ellers ikke nevnt.⁹² Regjeringen Stoltenberg I beskriver i «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand» fra 2000-2001 fire ulike

⁸⁹ Miljøverndepartementet, «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand». Melding til Stortinget 24 (2000-2001), (Oslo: Miljøverndepartementet, 2001), 21.

⁹⁰ Miljøverndepartementet, «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand». Melding til Stortinget 25 (2002-2003), (Oslo: Miljøverndepartementet, 2003), kap.1.1.

⁹¹ Miljøverndepartementet, «Biologisk mangfold». Melding til Stortinget 42 (2000-2001), (Oslo: Miljøverndepartementet, 2001), kap. 2.

⁹² Se feks Miljøverndepartementet, «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand». Melding til Stortinget 25 (2002-2003), kap. 11.3.

verdier knyttet til biologisk mangfold: *Direkte bruksverdi, Indirekte bruksverdi, Potensiell verdi og Immateriell verdi*. Her kunne man tenke seg at naturens egenverdi kom til uttrykk i form av immateriell verdi. Utdypingen av punktet og eksemplene som er brukt viser imidlertid at det også her først og fremst er lagt et antroposentrisk formål til grunn. Immateriell verdi beskrives som «verdi som er etisk og moralsk forankret f. eks. knyttet til ønsket om å vite at en art eksisterer, til kommende generasjoners muligheter og livskvalitet, og til ønsket om å ta vare på landskap og natur som del av vår kulturarv og opplevelsesverdi».⁹³ Ønsket om å vite at en art eksisterer ligger imidlertid ganske nær den ene av begrunnelsene for naturens egenverdi i NOUen om naturmangfoldloven. Begrepet ‘etiske motiver’ er brukt på nesten tilsvarende måte i stortingsmeldingen *Om forvaltning av bjørn, jerv, ulv og gaupe* fra 1991-92. Her kommer imidlertid tanken om at naturen har egenverdi i seg selv litt tydeligere til uttrykk, selv om den er koblet sammen med (antroposentriske) plikter overfor fremtidige generasjoner under én overskrift. «De etiske motiver berører spørsmålet om menneskets rett til å utrydde andre arter», skriver regjeringen i denne meldingen, «samt vår generasjons rett til å frata våre etterkommere mulighetene til å oppleve et rikt og variert plante- og dyreliv».⁹⁴ De går imidlertid ikke nærmere inn på om mennesket har denne retten til å utrydde arter eller ikke.

Før NOUen om naturmangfoldloven har jeg bare funnet én NOU som direkte bruker begrepet ‘egenverdi’ om verdi i naturen. NOU 1980: 23 *Naturvern i Norge* var resultatet av arbeidet til et utvalg som ble satt ned i 1977 for å utrede oppgaver og virkemidler i det offentlige naturvernarbeidet.⁹⁵ I *Naturvern i Norge* beskrives fem hovedmotiver som arbeid med vern av naturen bygger på: Vern av det biologiske eksistensgrunnlaget, sosiale og økonomiske motiver, vitenskapelige motiver, etiske motiver og estetiske motiver. De etiske motivene er beskrevet slik:

«Med menneskets økende inngrep i naturen og mulighetene for total ødeleggelse ved teknologiske og militære inngrep, framstår også en erkjennelse av et moralsk ansvar for naturen og andre levende skapninger. Dette kommer vanligvis til uttrykk i en erkjennelse av at natur-, plante- og dyreliv har en egenverdi og eksistensberettigelse som er hevet over menneskets tradisjonelle nyttetenkning.»⁹⁶

Begrepet ‘etiske motiver’ er altså det samme som i Rovdyrmeldingen fra 1990-tallet, men i *Naturvern i Norge* inkluderer ‘etiske motiver’ kun hensyn til naturen og naturens egenverdi.

⁹³ Miljøverndepartementet, «Biologisk mangfold». Melding til Stortinget 42 (2000-2001), boks 1.1.

⁹⁴ Miljøverndepartementet, «Om forvaltning av bjørn, jerv, ulv og gaupe». Melding til Stortinget 27 (1991-92), (Oslo: Miljøverndepartementet, 1992), 34.

⁹⁵ NOU 1980: 23, *Naturvern i Norge*, (Oslo: Universitetsforlaget (Miljøverndepartementet), 1980), 3.

⁹⁶ NOU 1980: 23, *Naturvern i Norge*, 12.

De er ikke sammenblandet med ansvaret for fremtidige menneskelige generasjoner. Det er også påfallende at det her snakkes om *erkjennelse* av at naturen har en egenverdi, akkurat slik Biomangfoldutvalget gjør. Det er en relativt lang periode mellom *Naturvern i Norge* og NOUen om naturmangfoldloven, og Biomangfoldutvalget har ikke henvist til *Naturvern i Norge* i kapittelet om verdigrunnlaget. Dermed er det kanskje lite sannsynlig at denne utredningen har hatt direkte innvirkning på utvalgets tekst om naturens egenverdi. På den annen side viser utvalget til den i kapittel 17, og Inge Lorange Backer, lederen av Biomangfoldutvalget, bidro faktisk med juridisk bistand i arbeidet med *Naturvern i Norge*.⁹⁷ Jeg regner derfor med at utvalget, eller i hvert fall deler av utvalget, har vært kjent med innholdet i NOU 1980: 23.

Utredningen *Naturvern i Norge* resulterte i en stortingsmelding året etter, ifølge meldingen selv «den første stortingsmelding som søker å gi et helhetsperspektiv på naturvernpolitikken i Norge».⁹⁸ Begrepet ‘egenverdi’ om verdi i naturen, eller andre verdikategorier for den saks skyld, finner ikke veien inn i stortingsmeldingen. Regjeringen definerer målet for naturvernforvaltningen som følger:

- 1) En økologisk forsvarlig bruk av naturressursene, som sikrer naturen som en varig kilde for menneskenes virksomhet, helse og trivsel.
 - 2) Bevaring av naturens variasjonsrikdom både m.h.t. planter og dyr og deres leveområder, landskap og geologiske formasjoner og forekomster.
- På dette grunnlag står ikke naturvern hensyn nødvendigvis i motsetning til brukerinteressene. I det lange løp er det et viktig interessefellesskap mellom naturverninteressene og de ulike brukerinteressene.⁹⁹

Både bevaring og bruk og tanken om en balanse mellom disse er altså allerede på plass i den første helhetlige stortingsmeldingen om naturvernpolitikken, men det er få spor av naturens egenverdi eller eventuelle rettigheter naturen måtte ha. Det man ønsker å bevare er «naturens variasjonsrikdom».

Av de tre argumentasjonsstrategiene jeg trakk frem i forrige kapittel er det først og fremst den økologiske argumentasjonsstrategien jeg finner spor av i de miljøpolitiske dokumentene fra NOUen om naturmangfoldloven og bakover i tid. «Rom for alle»-strategien kan sies å være til stede gjennom at stortingsmeldingene gjerne lister opp flere formål med miljøpolitikken og flere ulike verdigrunnlag, men er ikke fremtredende sånn som i NOUen om naturmangfoldloven. Den økologiske strategiene er i større grad eksplisitt formulert. For

⁹⁷ NOU 1980: 23, *Naturvern i Norge*, 7. Backer var da universitetsstipendiat.

⁹⁸ Miljøverndepartementet, «Vern av norsk natur». Melding til Stortinget 68 (1980-1981), (Oslo: Miljøverndepartementet, 1981), 2.

⁹⁹ Miljøverndepartementet, «Vern av norsk natur». Melding til Stortinget 68 (1980-1981), 2.

eksempel står det i stortingsmeldingen «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand» fra 2001 at «Regjeringen vil [...] vektlegge det økologiske perspektivet som grunnlag for politikktutformingene på alle områder i samfunnet».¹⁰⁰ Og i stortingsmeldingen «Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling» fra 1997 skriver regjeringen at «*Grunnmuren i Det norske hus er den samlede verdiskapningen innenfor et økologisk bærekraftig samfunn*».¹⁰¹ I de fleste tilfeller suppleres det økologiske språket av ord som er knyttet til andre argumentasjonsstrategier, slik som vi ser i sitatet foran der økologien møter økonomien i samme setning: Både verdiskapning og økologisk bærekraft skal oppnås. Går jeg tilbake til begynnelsen av 1980-tallet og slutten av 1970-tallet får jeg imidlertid inntrykk av at det økologiske perspektivet i stadig større grad står alene: «Økologisk innsikt har gjort det klart at mennesket inngår som et element i den store sammenhengen i naturen, og at mennesket er avhengig av sitt ytre miljø» skriver regjeringen i stortingsmeldingen «Vern av norsk natur» fra 1981.¹⁰² Igjen er det imidlertid utredningen *Naturvern i Norge* fra 1980 som er tydeligst. «Naturvernets viktigste oppgave er å bidra til at økologiske prinsipper legges til grunn for landets naturressursforvaltning» skriver utvalget.¹⁰³ Og menneskets plass i naturen er fremhevet på samme måte som i NOUen om naturmangfoldloven: «Sentralt står også oppfatningen av mennesket som en del av naturen. I likhet med andre skapninger er mennesket avhengig av sitt ytre miljø og inngår som en del i økologiske systemer».¹⁰⁴ Både tanken om at økologi og økologisk kunnskap skal legges til grunn for miljøpolitikken og synet på forholdet mellom menneske og natur er altså gjennomgående i de miljøpolitiske tekstene helt tilbake til slutten av 1970-tallet.

Når det gjelder bruken av poesi finner jeg igjen strategien i tidligere og samtidige politiske dokumenter, men den er stort sett brukt i mye mindre format og sjelden inne i selve teksten som i NOUen om naturmangfoldloven.¹⁰⁵ Jeg har gått gjennom de 16 NOUene avgitt til Klima- og miljødepartementet fra 1995 frem til i dag. Av disse er det ingen andre som har dikt som innledning til hvert kapittel, og bare én annen utredning som har sitater som innledning til hvert kapittel. To av NOUene innledes med et dikt og to innledes med et sitat. I disse fire er imidlertid diktet/sitatet plassert helt i starten av meldingen, foran

¹⁰⁰ Miljøverndepartementet, «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand». Melding til Stortinget 24 (2000-2001), (Oslo: Miljøverndepartementet, 2001), kapittel 1.1.

¹⁰¹ Miljøverndepartementet, «Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling - Dugnad for framtida». Melding til Stortinget 58 (1996-1997), (Oslo: Miljøverndepartementet, 1997), kapittel 1.1.

¹⁰² Miljøverndepartementet, «Vern av norsk natur», Melding til Stortinget 68 (1980-1981), 28.

¹⁰³ NOU 1980: 23, *Naturvern i Norge*, 130.

¹⁰⁴ NOU 1980: 23, *Naturvern i Norge*, 10.

¹⁰⁵ Vedlegg 1 gir en liste over de utredningene og stortingsmeldingene som er gjennomgått.

innholdsfortegnelsen. Jeg har også undersøkt endel stortingsmeldinger fra samme periode som NOUen om naturmangfoldloven, samt et tilfeldig utvalg av utredninger som ble avgitt til andre departementer i samme periode. Kun noen få av de undersøkte stortingsmeldingene og NOUene inneholdt dikt eller sitater, og ingen av dem inneholdt mer enn ett dikt. Å bruke sitater og dikt i offentlige utredninger er altså relativt uvanlig, og særlig i et slikt omfanget som i NOUen om naturmangfoldloven. Dette tyder på at valget med å bruke dikt i hvert kapittel ikke er resultat av en fast praksis når det gjelder NOUens form, men at det er en strategi som utvalget helt bevisst velger å benytte og som bryter med tidligere miljøpolitiske dokumenter.

4.3 Filosofiske kilder

I jakten på de filosofiske kildene er det flere holdepunkter å finne i underkapittel 8.2 «Verdisyn - historikk og trender». Her gir utvalget sin fremstilling av historien til synet på verdien av natur. Fremstillingen kan sammenfattes som følger: Fra antikken av har mennesket sett seg selv som overordnet naturen. Descartes er representanten for dette synet på sitt sterkeste, med sitt fundamentale skille mellom mennesket og andre skapninger. Bruddet med denne oppfatningen oppstår med evolusjonsteorien og darwinismen, når det viser seg at mennesket står i et kontinuum med sine omgivelser. Deretter nevnes fagøkologien og Arne Næss' dypøkologi. Kapittelet avsluttes med en diskusjon av hvilket natursyn kristendommen har fremmet, og at nyere kristen etikk i stor grad har gått bort fra et «herskerideal» og i retning av en «ærefrykt for skaperverket».¹⁰⁶

Fremstillingen gir en pekepinn på hvilke filosofiske kilder utvalget selv mener er viktige og ønsker å knytte seg opp mot. Den norske filosofen Arne Næss er den eneste filosofen som nevnes i den historiske gjennomgangen, i tillegg til Descartes. Næss er også en av de filosofiske kildene det refereres til i fotnotene i kapittel 8. Teksten det refereres til er artikkelen «The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary» fra 1973.¹⁰⁷ I artikkelen presenterer Næss prinsippene i dyp-økologien. Grunntanken er en forståelse av at alt liv har like rettigheter:

«The ecological field-worker acquires a deep-seated respect, or even veneration, for ways and forms of life. He reaches an understanding from within, a kind of understanding that others reserve for fellow

¹⁰⁶ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 139-140.

¹⁰⁷ Arne Næss, «The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary», *Inquiry*. Vol.16 (1973), 95-100.

men and for a narrow section of ways and forms of life. To the ecological field-worker, *the equal right to live and blossom* is an intuitively clear and obvious value axiom». ¹⁰⁸ (95-96).

Det er flere ord og uttrykk i denne artikkelen som ligner på utvalgets beskrivelse av naturens egenverdi. Blant annet bruker både Næss og utvalget ord som 'respekt' og 'ærefrykt' (veneration). Begrepet 'ærefrykt for livet' som utvalget bruker i sin tekst er et uttrykk som gjerne forbindes med Albert Schweitzer. ¹⁰⁹ Samtidig er det lite i selve beskrivelsen av naturens egenverdi som tyder på at Schweitzer har vært noen inspirasjonskilde for den, siden Schweitzers form for egenverdi er basert på at det er det enkelte individ som er tilskrevet egenverdi og ikke helheter, slik det er i utvalgets tekst. Referansen til en tekst der Næss bruker nettopp dette begrepet, tyder på at det heller er hos Næss utvalget har hentet det enn hos Schweitzer.

Som i utvalgets beskrivelse av naturens egenverdi bruker Næss begrepet 'rett' eller 'rettighet'. Tanken om at naturen har rettigheter er selvfølgelig ikke spesifikk for Næss, og han har selv vist til at tanken om at dyr og planter har rett til utfoldelse og selvrealisering har vært uttrykt religiøst og mytisk i uminnelige tider. ¹¹⁰ I fagfilosofien er bruken av begrepet 'rettigheter' imidlertid vanligere innenfor miljøetiske retninger som legger vekt på individers (stort sett dyrs) egenverdi enn de som legger vekt på helheter som naturen eller arter. ¹¹¹ Flere av de andre kjente representantene for økosentrisk miljøetikk, som Callicott, har valgt å ta avstand fra bruk av rettighetsbegrepet i sine teorier om naturens egenverdi. ¹¹² Holmes Rolston bruker heller ikke noe rettighetsbegrep, men slutter direkte fra naturens verdi til menneskenes plikter.

I beskrivelsen av dyp-økologien trekker Næss frem en opplevelse av enhet med alt levende som et av hovedtrekkene. Dette kaller han biosfærisk egalitarianisme, at alt liv har samme verdi (i teorien). I artikkelen understreker Næss også det relasjonelle ved naturen: «organisms are knots in the biospherical net or field of intrinsic relations». ¹¹³ En slik relasjonell forståelse av natur finner vi igjen i utvalgets tekst, når naturen beskrives som en kompleks og finmasket vev. I sitatet over er det *ulike livsformer* som har rettigheter. Hos Næss finner vi altså også igjen de ulike enhetene som utvalget beskriver at kan ha verdi dersom man mener at naturen har en egenverdi; både andre livsformer, arter og relasjonene mellom dem. Også når det

¹⁰⁸ Næss, «The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary», 95-96.

¹⁰⁹ Per Ariansen, *Miljøfilosofi: En innføring*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1992), 174.

¹¹⁰ Arne Næss, *Økologi, samfunn og livsstil: Utkast til en økosofi*, 5. utg., (Oslo: Universitetsforlaget, 1991), 265.

¹¹¹ Se for eksempel Curry, *Ecological ethics*, 74.

¹¹² J. Baird Callicott, *In Defense of the Land Ethic: Essays in environmental philosophy*, (New York: State University of New York Press, 1989), 134-136.

¹¹³ Næss, «The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary», 95.

gjelder hvorfor naturen har egenverdi, plasserer utvalget seg nært opp mot artikkelen til Næss: «This quality depends in part upon the deep pleasure and satisfaction we receive from close partnership with other forms of life» skriver Næss i sin artikkel.¹¹⁴ Naturens verdi er en egenverdi, men den bunner i menneskets forhold til naturen (subjektiv egenverdi), ikke i noe naturen er eller gjør i seg selv. Selv om Næss ikke bruker begrepet naturens ‘egenverdi’ i «The shallow and the deep, long-range ecology movement», er det en integrert del av den dyp-økologiske filosofien og går igjen i hans andre skrifter.¹¹⁵

Andre filosofiske kilder som utvalget nevner spesifikt er boken *Miljøfilosofi: en innføring* av Per Ariansen, og et essay av en av utvalgets medlemmer, Dag O. Hessen; «Mennesket - fremmed i naturen?».¹¹⁶ Boken til Ariansen er en innføringsbok i miljøfilosofi og inneholder presentasjoner av de ulike standpunktene innenfor miljøetikken, delt opp etter de tradisjonelle etiske kategoriene. Referansen viser at i hvert fall noen av utvalgets medlemmer er godt kjent med ulike standpunkter innenfor miljøetikken og de tradisjonelle etiske kategoriene. Utvalget har dermed hatt mulighet til å gjøre et bevisst valg når det gjelder hvilken naturens egenverdi de har beskrevet og i hvilken grad de bruker et fagfilosofisk språk. Essayet «Mennesket - fremmed i naturen» handler mer om menneskets plass i naturen enn om naturens egenverdi, selv om dypøkologi også omtales her. Forfatteren Dag O. Hessen, argumenterer for at mennesket er en del av naturen:

«Det vakre ved evolusjonslæren er dels dens logikk ([...]), men i større grad at den viser mennesket som naturlig del av et kontinuum og en naturlig aktør i økosystemene. Heri ligger dens viktigste bidrag i fremtiden. Den vil, sammen med den moderne økologi, gi mennesket muligheten av å se seg selv som innvevd i en helhet».¹¹⁷

Her finner vi igjen vev-metaforen fra teksten om naturens egenverdi, men ikke minst finner vi igjen synet på menneske og natur som kommer frem i utredningen. Naturen er en vev. Mennesket er innvevd i denne helheten, som en naturlig aktør.

Også tanken om at vi vil ta vare på naturen hvis vi bare kan nok om evolusjon og økologi er fremtredende i både teksten til Hessen og teksten til Næss, på samme måte som i den historiske gjennomgangen til utvalget. Allerede med begrepet ‘dyp-økologi’ trekkes

¹¹⁴ Næss, «The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary», 96.

¹¹⁵ Se for eksempel Næss, *Økologi, samfunn og livsstil*, 267: «Intuisjonen av livets enhet fører også til en viss prinsipiell likestilling av de enkelte, levende vesener hva angår deres egenverdi. Alle har en egenverdi, en verdi i seg selv, som levende vesen».

¹¹⁶ Dag O. Hessen, «Mennesket – fremmed i naturen?», i: *Har fjellet ansikt? Naturfilosofiske essays*, red. av H. Kolstad, (Naturfilosofisk seminar, 2000), 65-80.

¹¹⁷ Hessen, «Mennesket - en fremmed i naturen?», 78-79.

vitenskapen økologi inn i argumentasjonen. Selv kaller Arne Næss sin økosofi en filosofi inspirert av økologi, men ikke avledet av økologi.¹¹⁸ I «The shallow and the deep, long-range ecology movement» skriver han:

«Summing up, then, it should, first of all, be borne in mind that the norms and tendencies of the Deep Ecology movement are not derived from ecology by logic or induction. Ecological knowledge and the life-style of the ecological field-worker have *suggested, inspired, and fortified* the perspectives of the deep Ecology movement. [...] But all over the world the inspiration from ecology has shown remarkable convergences».¹¹⁹

Økologien har altså både inspirert og styrket perspektivene i dyp-økologien. I Hessens essay finner jeg også en aktiv bruk av biologi/økologi som argumentasjonsstrategi, både i sitatet i forrige avsnitt, og flere steder i resten av teksten. For eksempel skriver Hessen: «Håndhevelse av en *ekstrem* biosentrisme («alt liv er hellig») vil imidlertid komme i konflikt selv med normal menneskelig utfoldelse, og en slik håndhevelse har heller ingen biologisk begrunnelse» (original kursivering, min understrekning).¹²⁰ Økologisk kunnskap kan altså brukes begge veier, både til å begrunne menneskets utfoldelse og til å argumentere for å begrense den. Argumentene er imidlertid hele tiden basert på vitenskapene økologi og biologi. Selv om både Hessen og Næss er opptatt av å trekke et tydelig skille mellom vitenskapen økologi og filosofien dypøkologi, tar begge aktivt i bruk en økologisk argumentasjonsstrategi som ligner den i NOUen om naturmangfoldloven. Økologien og menneskets forhold til naturen trekkes gang på gang inn som argument. Det er ingen av de filosofiske kildene som selv tar i bruk poesi som argumentasjonsstrategi. Tanken om at følelser er et viktig aspekt ved menneskets forhold til naturen kommer imidlertid til uttrykk flere steder, blant annet hos Hessen som skriver: «En slik - dyptfølt - erkjennelse er forutsetningen for det natursyn (og her er det snakk om *både* følelse og viten) som er en forutsetning for det forslitte begrepet bærekraftig utvikling».¹²¹ Dette støtter antagelsen min om at utvalget har valgt argumentasjonsstrategiene sine med den hensikt at både følelsene og intellektet skal aktiveres.

Totalt sett er det altså endel ting som tyder på at det først og fremst er Arne Næss som er den filosofiske inspirasjonskilden til NOUen om naturmangfoldloven. Næss er den eneste miljøfilosofen som nevnes og refereres til i den historiske gjennomgangen, og både Næss' fokus på relasjonene i naturen og bruk av begrepene 'rett' og 'rettigheter' stemmer godt overens med utvalgets tekst om naturens egenverdi. Utvalgets tekst om naturens egenverdi er

¹¹⁸ Næss, *Økologi, samfunn og livsstil*, 272.

¹¹⁹ Næss, «The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary», 98-99.

¹²⁰ Hessen, «Mennesket - en fremmed i naturen?», 77.

¹²¹ Hessen, «Mennesket - en fremmed i naturen?», 79.

imidlertid ikke fagfilosofisk tydelig nok til at det er mulig å skille sikkert mellom påvirkning fra ulike filosofer.

4.4 Religiøse kilder

Religiøst grunnlag fremheves av utvalget som en av grunnene til at man kan anse at naturen har egenverdi. Utvalget avgrenser ikke hvilke religioner slike grunner skulle ha opphav i. I den historiske gjennomgangen er det imidlertid bare kristendommen som trekkes frem, og to av de 16 referansene i kapittelet er til tekster skrevet av biskoper. Den ene av disse er et foredrag av Biskop Finn Wagle i en rapport fra et seminar om etikk og naturforvaltning som Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og Nidaros Bispedømme arrangerte sammen i 1998. Den andre teksten er et miljømanifest utgitt av svenske biskoper i 1989.

Wagle tar utgangspunkt i Bibelens tekster og hevder eksplisitt at naturens verdi i Bibelen ikke er begrunnet i dens nytte for mennesket. Naturen har egenverdi.¹²² Det er uklart om egenverdien Wagle beskriver er knyttet til individer eller til helheter. Han beskriver imidlertid synet sitt som en kristen dyp-økologi, og viser til at den hellige Frans kalte vinden og vannet for bror og søster på samme måte som Arne Næss gjør i dyp-økologien.¹²³ Wagle skriver også: «Det er en bio-etikk vi må skape. Ikke bare en etikk for menneskenes skyld. For hva er mennesket? Jo, en blant flere former for liv i det samme store livssystemet».¹²⁴ De tre aspektene Wagle trekker frem som begrunnelse for at naturen har en egenverdi, at naturen er skapt av Gud, at naturen deltar i lovprisningen av Guds ære og at skaperverket skal få del i forløsningen når Guds rike bryter gjennom, finner jeg imidlertid ikke igjen i Biomangfoldutvalgets tekst.

De svenske biskopenes tekst er nesten ti år eldre enn Wagles, og åpenbart en viktig inspirasjonskilde for denne. Wagle siterer de svenske biskopenes miljømanifest over flere sider i teksten sin, og også tittelen på hovedrapporten Wagles foredrag er del av, «*Som gjester på jorden*» finner jeg igjen i den svenske teksten: «Människan är sålunda kallad att vara jordens goda vårdare, inte ägare, allra minst förstörare. Vi är livets medgäster på jorden»

¹²² Finn Wagle, «Mennesket - herre eller forvalter? Naturforvaltning som forsonet liv», i: *Som gjester på jorden ... Om etikk og naturforvaltning. Hovedrapport*, 51-70, red. av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag m. fl., (Trondheim: 1998), 59.

¹²³ Wagle, «Mennesket - herre eller forvalter? Naturforvaltning som forsonet liv», 54.

¹²⁴ Finn Wagle, «Mennesket - herre eller forvalter? Naturforvaltning som forsonet liv», 53.

skriver de svenske biskopene.¹²⁵ Jeg finner også igjen tanken om livet som en vev i den delen av den svenske teksten som Wagle også siterer fra: «Universum är en väv utan sömmar, som vi inte får riva sönder.»¹²⁶ På samme måte som Wagle understreker de svenske biskopene at naturens verdi ikke er avhengig av dens verdi for mennesker, men at alt har en egenverdi: «Ingenting är endast råvaror, medel för något annat. Tvärtom äger varje del i skapelsen sin egen integritet, sitt särskilda värde.»¹²⁷ Egenverdien begrunnes i at livet er hellig, fordi Gud har villet livet.¹²⁸ Mens Wagle i sin tekst knytter sitt miljøsyn til dyp-økologien, er de svenske biskopene tydelige på at de ikke snakker et økologisk inspirert miljøvern: «Vi skriver därför att nöden och kärleken tvingar oss. Det speciella med vårt inlägg är inte det ekologiska utan det bibliska budskapet. Vårt miljösyn bärs av vår gudstro.»¹²⁹

Både Wagles tekst og de svenske biskopenes miljømanifest er tydelig preget av andre argumentasjonsstrategier enn utvalgets tekst. De henter autoriteten sin fra Bibelen og ulike salmer heller enn fra fagkunnskap om økologi og natur. Dette gjøres både eksplisitt, i form av referanser til ulike bibelsteder, og mer implisitt i form av språklige vendinger. «Livets medgjester på jorden» leder for eksempel tankene mot salme 119, linje 19: «Jeg er en gjest på jorden; skjul ikke dine bud for meg!». ¹³⁰ Selv om Wagles og biskopenes tekst henter autoritet fra andre kilder enn NOU-teksten, er det imidlertid noe i formen til Wagles tekst som ligner på NOU-teksten, nemlig bruken av poesi. Wagle bruker Petter Dass for å beskrive opplevelsen av naturen, og hans poetiske spørsmål om «hvor mange av oss legger øret inntil livet» resonnerer med utvalgets bruk av dikt i begynnelsen av hvert kapittel.¹³¹ For Wagle er argumentet at Petter Dass har hørt Sangen i naturen, med Sangen som metafor for det hellige eller Gud. Fra utvalgets side er diktene neppe ment helt tilsvarende, men en lignende tanke om at poesien kan tilføre noe dypere til forståelsen av naturen ligger under.

Utvalgsmedlem Svein Karlsen var Miljøverndirektør hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag da seminaret om etikk og naturforvaltning ble gjennomført og har underskrevet forordet i rapporten som Wagles tekst er del av. Utvalget har åpenbart ønsket å vise til forholdet mellom kristendom og verdigrunnlag for vern av natur i utredningsteksten. I og med at det er så

¹²⁵ Svenska kyrkans församlingsnämnd, *Jorden är Herrens: ett miljömanifest från Svenska kyrkans biskopar*, (Stockholm: Svenska kyrkans församlingsnämnd, 1989), 7.

¹²⁶ Svenska kyrkans församlingsnämnd, *Jorden är Herrens: ett miljömanifest från Svenska kyrkans biskopar*, 5.

¹²⁷ Svenska kyrkans församlingsnämnd, *Jorden är Herrens: ett miljömanifest från Svenska kyrkans biskopar*, 5.

¹²⁸ Svenska kyrkans församlingsnämnd, *Jorden är Herrens: ett miljömanifest från Svenska kyrkans biskopar*, 7.

¹²⁹ Svenska kyrkans församlingsnämnd, *Jorden är Herrens: ett miljömanifest från Svenska kyrkans biskopar.*, 3.

¹³⁰ Det norske bibelselskap, *Bibelen*, (Oslo: Det norske bibelselskap, 2006), Sal, 119, 19.

¹³¹ Wagle, «Mennesket - herre eller forvalter? Naturforvaltning som forsonet liv», 51.

forskjellig kunnskap som gir tekstene autoritet, er det imidlertid uklart om de to kristne tekstene i noen særlig grad ligger til grunn for utvalgets forståelse av naturens egenverdi. At utvalget har valgt å la forholdet mellom kristendom og natur få en sentral plass i den historiske gjennomgangen kan skyldes at man har ønsket å vise at det er plass til flest mulig ulike grupperinger under naturvernparaplyen, at det skal være rom for alle. Det kan imidlertid også ha vært relevant at utvalget leverte utredningen til en regjering der både statsminister og miljøvernminister representerte Kristelig folkeparti og kunne antas å være spesielt interessert i akkurat denne delen av verdigrunnlaget som argument for å vedta en ny naturmangfoldlov.

4.5 Den historiske endringen av verdigrunnlaget i norsk miljøpolitikk

For å oppsummere; er det egentlig noe nytt som oppstår i verdigrunnlaget for miljøpolitikken med utredningen om naturmangfoldloven? Kildegjennomgangen av internasjonale avtaler, nasjonale politiske dokumenter, filosofiske og religiøse kilder har gitt noen svar. De norske politiske kildene viser at verdigrunnlaget for miljøpolitikken har vært uttrykt på litt forskjellige måter gjennom 1980- og 1990-tallet, men som oftest med et hovedfokus på antroposentriske begrunnelser. Begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen var ikke brukt i stortingsmeldinger før NOUen om naturmangfoldloven ble lagt frem. Selv om det i flere av meldingene på 1990-tallet snakkes om vern av natur og om å legge 'etiske verdier' til grunn er det ikke gitt at dette skal gjøres fordi naturen har en egenverdi. Heller ikke i offentlige utredninger fra 1980- og 1990-tallet var begrepet om naturens 'egenverdi' med. Det eneste stedet jeg har funnet det brukt er i den offentlige utredningen *Naturvern i Norge*, som ble påbegynt i 1977 og lagt frem i 1980. I de internasjonale avtalene finner jeg imidlertid begrepet om naturens egenverdi ('intrinsic value') både på 1990- og 1970-tallet. Artikkelen av Arne Næss som det henvises til og som utvalgets forståelse av naturens egenverdi ser ut til å stamme fra, er også fra 1970-tallet.

Selv om det viser seg at naturens egenverdi er omtalt allerede i 1980 i en norsk, politisk tekst, og selv om de andre tekstene begrepet kommer fra også er fra 1970-tallet, er det likevel noe nytt som skjer med NOUen om naturmangfoldloven. Det er først etter denne utredningen at naturens egenverdi finner veien inn i dokumenter som representerer regjeringen, som stortingsmeldinger og proposisjoner. Den balanserte fremstillingen i utredningen om naturmangfoldloven, med ulike verdier og beskrivelse av hvor i loven de spiller inn, gir en

mye større plass til naturen selv som grunnlag for verdi enn tidligere utredninger og meldinger. Både naturens egenverdi, naturens økologiske verdi og naturens opplevelsesverdi uttrykkes tydeligere og beskrives i større grad enn før, med fotnoter og referanser. Utvalget har i 2004 funnet et rom for å uttrykke tanker om verdigrunnlag mye mer eksplisitt enn tidligere i norsk miljøpolitikk. Selv om selve beskrivelsen av naturens egenverdi er relativt vag sett med miljøfilosofiske briller, bidrar den grundige gjennomgangen likevel til at dette verdiaspektet kommer tydeligere til uttrykk i miljøpolitikken enn før utredningen. Kanskje er det mandatets henvisning til konvensjonen om biologisk mangfold som gir Biomangfoldutvalget den åpningen de trenger for å utvide verdigrunnlaget til også å omfatte naturens egenverdi. Å ha et helt kapittel om verdigrunnlaget kan imidlertid også være et direkte resultat av hvem som ble valgt ut til å sitte i utvalget. Flere av utvalgsmedlemmene har selv vært forfattere av eller involvert i tekster som omhandler natur og etikk.

At man bruker økologifaglig kunnskap og økologiske fakta som argumentasjonsstrategi er ikke overraskende i en offentlig utredning om naturmangfold. I kapitlet om verdigrunnlaget som jeg har undersøkt hadde jeg imidlertid sett for meg at utvalget ville ta i bruk fagfilosofiske kategorier og argumenter i større grad enn de har gjort. I stedet er dette kapitlet først og fremst basert på argumenter knyttet til økologi som fag og menneskets plass i naturen. Denne argumentasjonsstrategien bidrar til å underbygge den økologiske delen av tekstens verdigrunnlag, og dermed også tanken om at naturen har en egenverdi.

I motsetning til bruken av begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen, er ikke vekten på økologi og et økologisk språk noe som først dukker opp med utredningen om naturmangfoldloven. Vekten på økologi og et økologisk språk som argumentasjonsstrategi er tydelig i de fleste av de politiske dokumentene fra 1980- og 1990-tallet. Eriksen m. fl. har fremhevet at miljøsaken på 1980-tallet flyttet seg fra massebevegelse til myndighet fordi Miljøverndepartementet og underliggende etater i stor grad rekrutterte fagfolk med bakgrunn fra miljøbevegelsen.¹³² Dette kan være en av grunnene til at det var så viktig å understreke det økologiske aspektet. Insisteringen på at miljøpolitikken skulle være økologisk fundert var imidlertid også et viktig argument i en profesjonskamp mellom ulike fagområder, som har vart siden Miljøverndepartementet ble opprettet. I følge Julsrud, som har skrevet Miljøverndepartementets historie, ble det i 1972 jobbet hardt for at departementet selv skulle ha relevant miljøfaglig kompetanse, i motsetning til andre departementer der det hovedsakelig

¹³² Eriksen m.fl., *Et lite land i verden*, 180.

var jurister og økonomer.¹³³ Kristin Asdal har vist at fokuset på økologi ble brukt som strategi av Miljøverndepartementet for å identifisere og synliggjøre en norsk natur. Gjennom å fokusere på naturens egne tålegrens, gjorde miljøforvaltningen den til et objekt som måtte tas hensyn til og tas vare på. Asdal ser utviklingen av et helhetlig, økologisk naturbegrep som en strategi for å møte den økonomiske helhetstenkningen som blant annet rådet i Finansdepartementet.¹³⁴ I NOUen om naturmangfoldloven møter Miljøverndepartementets tradisjon for å understreke økologiens betydning et verdigrunnlag som er inspirert av dypøkologi. Økologien som fag blir både grunnlag for de etiske betraktningene og for faglige vurderinger av hvordan naturen skal forvaltes. Dermed bidrar NOUen om naturmangfoldloven til å synliggjøre at det fins en etisk dimensjon ved den økologiske argumentasjonsstrategien. Selv om denne etiske dimensjonen kanskje implisitt har vært der gjennom hele 1980- og 1990-tallet, har den vært mindre synlig så lenge verdigrunnlaget har vært antroposentrisk og relativt summarisk formulert.

¹³³ Julsrud, *Mellom himmel og jord*, 17.

¹³⁴ Asdal, *Politikkens natur - naturens politikk*, 148-152.

5 Mottagelsen av NOUen

Det viktigste resultatet av NOUen om naturmangfoldloven er selvfølgelig selve loven. Det tok fem år fra Biomangfoldutvalget la frem utredningen sin i 2004 til odelstingsproposisjonen ble lagt frem og loven ble vedtatt i 2009. De første tekstene som kommenterte utredningen om naturmangfoldloven var imidlertid høringsinnspillene. Jeg har valgt å dele opp det som skjer etter utredningen i hva som ble skrevet om den da den var på høring og hvilke følger den fikk i etterkant. Både de direkte reaksjonene på utredningen og det som skjer etterpå vil jeg forsøke å diskutere ut fra det jeg har funnet ut i de foregående kapitlene.

5.1 Høringsuttalelsene

I høringsrunden påpekte mange av høringspartene at NOUen om naturmangfoldloven var vanskelig tilgjengelig og svært omfattende.¹³⁵ «LO mener at utredningen – gjennom sitt store volum, akademiske form og faglige detaljer – er gjort lite tilgjengelig for allmenheten» skriver LO i sin høringsuttalelse. Hos LO faller altså ikke utvalgets kunnskapstilnærming i smak. Tilsvarende innvendinger kommer til uttrykk i høringsuttalelsene fra Norges jeger- og fiskerforbund, Kommunenes sentralforbund og Fiskeri- og havbruksnæringens landsforening. Disse skriver blant annet at utvalgets rapport er «omfattende», «vanskelig tilgjengelig», at «dette vanskeliggjør en demokratisk prosess» og at det er mange hjemler som «ikke kan forutsees konsekvensene av».

Den akademiske formen og de faglige detaljene oppleves altså som et problem for mottagerne av utredningen. Kanskje har det også med forventninger å gjøre, leserne av utredningen forventer muligens ikke at de skal lese den for å *lære* om natur, i hvert fall ikke i den grad de gjør i denne utredningen. De forventer først og fremst å få muligheten til å ta standpunktene sine på bakgrunn av hvilke praktiske og økonomiske konsekvenser lovforslaget medfører. På den faglige siden inneholder utredningen for mye informasjon for dem, på den konsekvensmessige siden for lite. Men for utvalget var den faglige dybden, som jeg viste i forrige kapittel, nettopp en argumentasjonsstrategi som bunnet i utvalgets grunnleggende syn på natur og menneske: Kunnskap om og forståelse av naturens variasjon og økologiske sammenhenger gir menneskene ønske om å ta vare på den. Utvalget har nok vært klar over at utredningen er faglig tung, siden de har laget et vedlegg med ordforklaringer på både

¹³⁵ Vedlegg 2 gir en oversikt over alle høringsuttalelsene som er sitert i oppgaven.

biologiske og juridiske uttrykk. Dette styrker samtidig inntrykket av at den lange og grundige teksten er ment som en form for oppdragelse innenfor naturvernfeltet. Problemet er bare at leserne man vil oppdra kommer i forsvarsposisjon. Den økologiske fagkunnskapen oppleves som en hindring for mange av høringspartene, noe man pådyttes. At en del lesere ikke har følt seg hjemme i teksten underbygges også av at flere av høringspartene hevdet at utvalget var sammensatt på en måte som var lite representativ. Disse innspillene kom stort sett fra ulike næringsorganisasjoner, blant annet Norsk skogbruksforening og Norges bondelag:

«Innledningsvis er det grunn til å påpeke utvalgets sammensetning og gruppens arbeid i utredningsprosessen. Utvalget har bestått av medlemmer som i stor grad er hentet fra embetsverket selv. NORSKOG mener dette åpenbart har påvirket prosessen og naturligvis også resultatet.» (Norsk skogbruksforening, NORSKOG)

«Utvalget har bestått kun av såkalte eksperter. Representanter fra primærnæringene, den kommunale forvaltningen eller andre brukergrupper har ikke vært representert i utvalget. **Norges Bondelag mener dette er kritikkverdig når den nye loven får så vidtrekkende konsekvenser for primærnæringen.**»

Medlemmene av utvalget var valgt ut av regjeringen for sin uavhengighet og faglige tyngde. Likevel er dette tydeligvis ikke tilstrekkelig til at leserne føler seg trygge på sannheten i det de skriver. Hvorfor er det slik? Først og fremst fordi disse leserne gjerne skulle vært med og skrevet teksten selv, selvfølgelig. Miljøvernorganisasjonene var imidlertid heller ikke representert, og ingen av dem klaget på det i sine høringsuttalelser. En mulig grunn til dette kan være de argumentasjonsstrategiene utvalget tok i bruk, og da særlig den strategien som er knyttet til økologi og kunnskap. Når det økologiske språket blir koblet til en etisk dimensjon, slik jeg viste i forrige kapittel, fremstår det også mindre nøytralt. Utvalgets underliggende påstand om at faglig kunnskap om natur fører til et ønske om å ta vare på natur, plasserer de som ikke ønsker å ta vare på naturen (på den måten som utvalget vil) i en underlegen posisjon. Det er økologene som vet hva naturen trenger, de har kunnskapen naturen skal forvaltes etter. I stedet for at den faglige tyngden til utvalget inngir leseren respekt og trygghet, blir den økologiske argumentasjonsstrategien en fiende som må angripes. I møtet med leserne gjenskapes derfor det skillet som utvalget selv trakk frem i kapittel 6, mellom den ekspertorienterte og naturfaglige tradisjonen og den tradisjonen som forankres i lokal brukspraksis.¹³⁶

Verdigrunnlaget ble i hovedsak tatt opp og kritisert av ulike næringsorganisasjoner som mente NOUen hadde for lite fokus på naturens instrumentelle verdi:

¹³⁶ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 95.

«Norges Skogeierforbund vil i tillegg peke på at utvalgets forslag er basert på et trusselbilde og et verdisyn vi ikke deler.» (Norges skogeierforbund)

«Utvalgets arbeid domineres av en ensidig vernetanke, til dels basert på en konservering av natur (klassisk naturvern). Vernet vil gå på bekostning av menneskers mulighet til bruk av naturgrunnlaget på en bærekraftig måte. I så henseende har det etter vår mening vært en svakhet at utvalgets sammensetning er forholdsvis ensidig med vekt på deltagelse fra forskning og forvaltning.» (Fiskeri- og havbruksnæringens landsforening)

På den andre siden har vi Den norske turistforening som mener at utvalget har lagt større vekt på en antroposentrisk tilnærming enn på økologiske prosesser: «Vi registrerer likevel ein tendens både i NOUen og lovforslaget til å legge større vekt på forhold som er til nytte for mennesket enn dei naturlige økologiske prosessane». Utvalget, som har brukt et helt kapittel på å beskrive fire ulike verdikategorier og hvordan deres eget lovforslag inkorporerer alle de fire ulike kategoriene, blir altså ikke nødvendigvis oppfattet som åpne og inkluderende når det gjelder verdigrunnlag. «Et verdisyn vi ikke deler» skriver Norges skogeierforbund og Fiskeri- og havbruksnæringens landsforening oppfatter at teksten domineres av en ensidig vernetanke. Mens Turistforeningen hevder det motsatte. Dette kan virke overraskende når utvalget har brukt såpass mye plass både på naturens nytteverdi og på å vise at det er mange ulike verdisyn som ligger til grunn for lovforslaget, men viser også en av farene ved å satse på en argumentasjonsstrategi som skal vise at det er plass til mange ulike verdistandpunkter i ett lovverk. Resultatet blir i disse tilfellene det motsatte av det utvalget legger opp til. Lager teksten rom for alle, er det også mulig for alle å være uenige i noe av det som står i den.

Til en viss grad er det nok også sånn at verdigrunnlaget i utredningen oppfattes som reelt annerledes enn det leserne kjente fra norsk politikk og forvaltning i årene før. Begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen var, som jeg viste i kapittel 4, ikke en del av politiske dokumenter på 1980 og 1990-tallet. Nesten alle begrunnelser for å ta vare på miljø før utredningen om naturmangfoldloven har vært antroposentriske, enten de var knyttet til verdiskaping, opplevelsesverdi eller fremtidige generasjoner. Å akseptere at «naturen innehar ideelle rettigheter» og å respektere samspillet i naturen var nok et nytt språk for de som ikke hadde satt seg spesielt inn i miljøfilosofi eller internasjonale konvensjoner på miljøområdet. Men i tillegg er det nok igjen slik at utvalgets grunnleggende syn på forholdet mellom menneske og natur og deres argumentasjonsstrategier kan ha spilt en rolle. Utvalget baserer seg implisitt på at økologi og en evolusjonær forståelse av menneskets plass i naturen har konsekvenser for våre etiske standpunkter. Også dette er nok et standpunkt som kan oppleves som fremmed for de av høringspartene som sier de ikke kjenner seg igjen i verdigrunnlaget.

De fleste av de store norske miljøvernorganisasjonene uttalte seg også til lovutkastet.¹³⁷ De fremstod stort sett ganske fornøyde med forslaget, noe som blant annet kommer til uttrykk i uttalelsene fra Naturvernforbundet og Miljøvernforbundet:

«Dette forslaget må Stortinget vedta. Biomangfaldutvalet har lagt fram eit uhyre veldokumentert, systematisk og konsistent utkast til ny naturmangfaldlov. Framlegget vil løfte naturvernet og omsynet til den levande naturen i norsk forvaltning.» (Naturvernforbundet)

«NMF er svært fornøyd med at det nå fremmes et lovforslag som skal bevare natur, landskap og biologisk mangfold. Naturmangfoldloven er svært viktig da det biologiske mangfoldet er truet fra flere hold, både nasjonalt og internasjonalt.» (Norges miljøvernforbund)

Noen av organisasjonene mente imidlertid at forslaget ikke var strengt nok mot miljøødeleggelser og at det var for mye avveininger:

«Det [lovforslaget] bærer preg av en lang rekke avveininger mellom bruk og vern. [...] Alt i alt et lovforslag med en del glimrende forbedringer i forhold til dagens lovverk. Samtidig litt skuffende, fordi perspektivet har blitt litt snevert, og fordi det er for mye ull og vage avveininger.» (Norsk botanisk forening)

«Forslaget kunne også vært strengere mot industrien og forretningslivet. [] Velgere vurderer en ren natur og mindre forurensning som viktige velferdsgoder og de ønsker å kunne tilbringe mer tid i naturen. Dette burde gitt seg utslag i en strengere aktsomhetsnorm og strengere reaksjon for ødeleggelse av miljøet.» (Greenpeace)

Selv om flere av miljøvernorganisasjonene mener at forslaget ikke går langt nok for å stoppe tapet av biologisk mangfold, er det få kommentarer direkte knyttet til *hvorfor* det er nødvendig å stoppe dette tapet.¹³⁸ Miljøvernorganisasjonene går rett og slett i veldig liten grad inn på verdigrunnlaget for miljøpolitikken. WWF er så vidt inne på det: «Norge står i likhet med andre land i verden overfor store utfordringer mht. å bremse tapet av biologisk mangfold, - vårt livsgrunnlag.». Her er det altså biologisk mangfold som menneskenes livsgrunnlag som trekkes frem; en bred, men fortsatt antroposentrisk tilnærming. Også Naturvernforbundet kommer så vidt inn på verdigrunnlaget for naturvernet, men fokuserer heller ikke på naturens egenverdi. Her er det bærekraftig bruk og økologiske kriterier som trekkes frem: «Utkastet er eit moderne lovverk som ikkje berre handlar om vern, men som gjev reglar for berekraftig bruk av naturen. Retningslinene for slik bruk byggjer på økologiske kriterium som alltid må ligge i botnen for moderne tenkning om framtidretta bruk av naturgode». Uttalelsen fra Naturvernforbundet viser at for dem er det viktig at forslaget bygger på økologiske kriterier. Dette tyder på at også Naturvernforbundet står for det synspunktet at økologien som fag skal

¹³⁷ Miljøverndepartementet, «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (natumangfoldloven)». Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009), 30.

¹³⁸ Se for eksempel uttalelser fra SABIMA (Samarbeidsorganisasjonen for biologisk mangfold). SABIMA sier at lovteksten ikke går langt nok for å stoppe tapet av biologisk mangfold, men sier heller ingenting om hvorfor man skal stoppe dette tapet.

ligge til grunn for miljøpolitikken. Om de også mener at naturen har en egenverdi er det imidlertid vanskelig å slutte fra teksten.

Ingen av miljøvernorganisasjonene ser altså ut til å mene at verdigrunnlaget for lovforslaget bør tas opp eller diskuteres i særlig grad i høringsuttalelsene. Ingen av dem nevner naturens egenverdi, selv om dette er et nytt begrep i norsk miljøpolitikk. De er heller ikke kritiske til at utvalget ikke har inkludert verdigrunnlaget i selve lovforslaget. Samtidig er de positive og i stor grad fornøyde med forslaget, noe som også støttes av at ingen av dem tar opp at de ikke har fått være med i utvalget. Dette tyder på at miljøvernorganisasjonene føler seg hjemme i det verdigrunnlaget og den forståelsen av natur som utvalget legger til grunn i utredningen. Det tyder også på at de er enige med utvalget i at det ikke er så viktig hvilket verdigrunnlag man har, bare man ønsker å ta vare på natur. Samtidig ser de ingen grunn til å understreke dette, og det er vanskelig å vite om det er utvalgets etiske standpunkter, deres natursyn, deres argumentasjonsstrategier eller en kombinasjon av disse som har overbevist. Kanskje opplever miljøvernorganisasjonene selve forslaget om en ny naturmangfoldlov som en så stor seier at de ikke vil trekke oppmerksomheten hen mot endringen.

At ingen av miljøvernorganisasjonene spesifikt kommenterer verdigrunnlaget er også påfallende hvis man ser på en nesten parallell politisk prosess, nemlig prosessen der tanken om dyrs egenverdi ble inkludert i dyrevelferdslovgivningen. Også tanken om at dyr har en egenverdi er en utvidelse av den antroposentriske etikken som har preget vestlig tenkning. Dyrevelferdspolitikken ble gjennomgått i stortingsmeldingen *Om dyrehold og dyrevelferd (dyrevelferdsmeldingen)* fra 13. desember 2002. En av konklusjonene i stortingsmeldingen var at dyr har egenverdi og at dyrs egenverdi er en grunnleggende del av den etiske plattformen som dyrevelferdspolitikken bør hvile på.¹³⁹ I høringen av forslaget til ny dyrevelferdslov, ble verdigrunnlaget og dyrs egenverdi kommentert spesielt av en rekke høringsparter, både næringsorganisasjoner, dyrevvernorganisasjoner og forvaltningsorganer.¹⁴⁰ Da dyrevelferdsloven trådte i kraft 1. januar 2010 inneholdt den følgende: «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker» (§ 3). Stortingsmeldingen fra 2002 inneholdt blant annet en historisk gjennomgang av dyrs moralske status gjennom tidene, med en gjennomgang av ulike fagfilosofiske standpunkter som deontologi og utilitarisme. Også

¹³⁹ Landbruksdepartementet, «Om dyrehold og dyrevelferd». Melding til Stortinget 12 (2002-2003), (Oslo: Landbruksdepartementet, 2002), 11.

¹⁴⁰ Landbruks- og matdepartementet, «Om lov om dyrevelferd». Odelstingsproposisjon 15 (2008-2009), (Oslo: Landbruks- og matdepartementet, 2008), 7.

denne gjennomgangen ender med henvisning til Arne Næss og dypøkologi, og det understrekes i dyrevelferdsmeldingen at «I de nordiske landene er elementer av et slikt kommunikativt natursyn vidt utbredt». ¹⁴¹ Selv om prosessen knyttet til dyrevelferdsloven også handler om egenverdi, er dette en egenverdi på individnivå og ikke på helhetsnivå slik som naturens egenverdi. Jeg har derfor valgt å ikke gå nærmere inn i kildene til dyrevelferdslovgivningen i denne oppgaven. Det jeg har lyst til å fremheve er i stedet forskjellen mellom de to prosessene. Mens forslaget om ny dyrevelferdslov medfører en eksplisitt diskusjon av verdigrunnlaget for dyrevelferdspolitikken og dyrs egenverdi, fører ikke NOUen om naturmangfoldloven til at man får en tilsvarende eksplisitt diskusjon om naturens egenverdi. Jeg vil ikke spekulere så mye i årsakene til forskjellen, som kan skyldes alt fra hvor aksepterte de to ideene er i samfunnet, til maktforholdene mellom departementene eller til forskjellen i antall sider mellom de to dokumentene man skulle uttale seg til. Forskjellene i resultat er imidlertid at den ene prosessen ender med at begrepet ‘egenverdi’ knyttet til dyr faktisk er å finne i en norsk lov, mens naturens egenverdi ikke er det.

Det er bare én høringsuttalelse som kommenterer diktene i utredningen direkte. Dette er uttalelsen fra næringsorganisasjonen Bergindustriens fellessekretariat. «La oss allikevel kommentere at den poetiske åpningen med dikt i hvert kapittel gir en refleksjonsdybde som falt vårt hjerte nær» skriver de, og svarer selv med å sitere diktet *Revebjøller i grustaket* av Olav H. Hauge.

5.2 Etter høringen

Det gikk nesten fem år mellom utredningen om naturmangfoldloven og odelstingsproposisjonen som fulgte etter den. I odelstingsproposisjonen finner vi for første gang naturens egenverdi nevnt som verdi i et dokument til Stortinget. At naturen kan ha egenverdi nevnes seks ganger i proposisjonen, og dette må kunne sies å være en direkte konsekvens av Biomangfoldutvalgets tekst. ¹⁴² I odelstingsproposisjonen skriver departementet ikke bare om naturens egenverdi, men sier eksplisitt at naturens egenverdi er en del av verdigrunnlaget for lovteksten, som blant annet i departementets vurdering av § 5: «For det annet gir en slik tilnærming et klart signal om at det er knytter seg viktige verdier til alle arter. Arter har verdi både i kraft av arten selv (egenverdi), i samspillet artene imellom

¹⁴¹ Landbruksdepartementet, «Om dyrehold og dyrevelferd». Melding til Stortinget 12 (2002-2003), 19.

¹⁴² Miljøverndepartementet, «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (natumangfoldloven)». Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009), 43, 61, 73, 116, 187 og 371.

(økologisk verdi) og artens betydning for mennesker (nytteverdi, opplevelsesverdi og økonomisk verdi)». ¹⁴³ Utredningen om naturmangfoldloven har altså ført til at naturens egenverdi som begrep kommer inn i verdigrunnlaget for norsk miljøpolitikk. Departementet understreker også at de støtter utvalgets fleksible holdning til verdigrunnlaget:

«Departementets verdimeslige utgangspunkt er at naturens mangfold og økologiske funksjoner må ivaretas på lang sikt. [...] Dette kan begrunnes ut fra både nytteverdi, opplevelsesverdi, økologisk verdi og egenverdi. Hvilken konkret nytte den enkelte knytter til naturen, er ikke avgjørende i så måte. Sentralt er at valgfriheten for både nåværende og fremtidige generasjoner er i behold». ¹⁴⁴

På samme måte som Biomangfoldutvalget, prøver departementet å lage rom for at lesere med ulike verdigrunnlag skal kunne si seg enige i lovforslaget. Det viktigste er at man har det felles at man vil ta vare på naturen. Samtidig gjennomfører departementet en forskyvning i tekstens fokus vekk fra egenverdi og det økologiske. Departementet velger i odelstingsproposisjonen å «synliggjøre aspektet av [...] nytteverdien for menneske noe mer enn utvalget gjorde.» Selv om departementet mener dette «heller innebærer en konkretisering enn et vesentlig avvik fra utvalgets forslag», bidrar det til at det at naturen kan ha en egenverdi blir mindre fremtredende i odelstingsproposisjonen enn i utredningen. Denne forskyvningen er gjennomgående også i lovforslaget, der «vern og bærekraftig bruk» endres til «bærekraftig bruk og vern» i § 1, «bevaringsmål» endres til «forvaltningsmål» i §§ 4 og 5, «så langt mulig» erstattes med «så langt det anses rimelig» og «bevares» endres til «ivaretas» i § 4. ¹⁴⁵ Disse paragrafene tilhører alle de delene av lovforslaget som Biomangfoldutvalget har trukket frem som uttrykk for et verdigrunnlag knyttet til naturens egenverdi.

Hva skjer så med naturens egenverdi i norsk miljøpolitikk etter dette? På naturvernområdet er det bare kommet én større utredning etter NOUen om naturmangfoldloven. Denne NOUen, *Naturens goder - om verdien av økosystemtjenester*, omhandler temaet økosystemtjenester, et system for verdsetting av de tjenestene naturen utfører for menneskene. Her kommer det økonomiske språket inn i miljøpolitikken for fullt, kombinert med en antroposentrisk tilnærming, noe Økosystemtjenesteutvalget selv understreker: «Selv om TEEB anerkjenner naturens egenverdi, har selve økosystemtjenestebegrepet en klar og eksplisitt antroposentrisk

¹⁴³ Miljøverndepartementet, «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (natumangfoldloven)». Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009), 116.

¹⁴⁴ Miljøverndepartementet, «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (natumangfoldloven)». Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009), 43.

¹⁴⁵ Se vedlegg 3 for den fullstendige teksten i §§ 1, 4 og 5 i henholdsvis NOU 2004: 28, odelstingsproposisjonen og den endelig vedtatte naturmangfoldloven.

forankring».¹⁴⁶ Naturens egenverdi er imidlertid med både som begrep og som innhold i denne utredningen. Forholdet mellom økosystemtjenester og naturens egenverdi diskuteres over flere sider, blant annet med henvisning til naturmangfoldloven og Biomangfoldutvalget. Trolig er det nettopp det faktum at Biomangfoldutvalget har klart å innføre naturens egenverdi som en del av norsk miljøpolitikk, som bidrar til at denne diskusjonen i det hele tatt er med. Samtidig er det ikke tvil om at naturens egenverdi her er en tapende part. Begrepet nevnes igjen i meldingen *Natur for livet - Norsk handlingsplan for naturmangfold* som kom i desember 2015, men er nå avspist som en tilleggsopplysning og nevnes bare én gang, i setningen: «I tillegg til den betydning naturen har for mennesket, har naturen og dets mangfold også en egenverdi».¹⁴⁷ Til sammenligning nevnes ordet økosystemtjenester 95 ganger i løpet av meldingen. Også i stortingsmeldingen *Friluftsliv - Natur som kilde til helse og livskvalitet* fra 2016 brukes begrepet 'egenverdi' om verdi i naturen én gang, men det er ikke brukt i de to stortingsmeldingene fra Klima- og miljødepartementet som er kommet etterpå.¹⁴⁸ Om naturens egenverdi omtales vil selvfølgelig også avhenge av hva som er tema for de ulike meldingene. Et lite rom for bruk av begrepet ser det imidlertid ut til at NOUen om naturmangfoldloven skapte, selv om plassen begrepet fyller i de nyeste meldingene ikke er særlig stor.

Når det gjelder diktene ser ikke utredningen om naturmangfoldloven ut til å ha skapt noen mote. Kun én av NOUene fra Klima- og miljødepartementet etter 2004 inneholder dikt, og da bare ett helt foran i utredningen. Heller ingen av stortingsmeldingene som er publisert på naturvernområdet i etterkant av NOUen inneholder dikt.

¹⁴⁶ NOU 2013: 10, *Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester*, (Oslo: Miljøverndepartementet, 2013), 59.

¹⁴⁷ Klima- og miljødepartementet, «Natur for livet: norsk handlingsplan for naturmangfold». Melding til Stortinget 14 (2015-2016), (Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2015), 8.

¹⁴⁸ Klima- og miljødepartementet, «Friluftsliv - Natur som kilde til helse og livskvalitet». Melding til Stortinget 18 (2015-2016), (Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2016), 14; Klima- og miljødepartementet, «Ulv i norsk natur. Bestandsmål for ulv og ulvesone». Melding til Stortinget 21 (2015-2016), (Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2016); Klima- og miljødepartementet, «Oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet». Melding til Stortinget 35 (2016-2017), (Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2017).

6 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg nærmet meg norsk, miljøpolitisk idéhistorie siden 1970-tallet med utgangspunkt i en utredning fra 2004 og en undersøkelse av naturens egenverdi. Hva betyr naturens egenverdi i norsk miljøpolitikk på 2000-tallet, hvor kommer den fra og hva skjer med den i etterkant av utredningen?

For det første: I sin utredning fra 2004 beskriver Biomangfoldutvalget naturens egenverdi som verdi knyttet til helheter. Naturen, artene og sammenhengene mellom livsformene i naturen er bærere av verdi, og dette gir dem rettigheter. Hvorfor naturen har en slik egenverdi er utvalget relativt vage på. Hovedinntrykket er imidlertid en egenverdi som tar utgangspunkt i menneskers evne til å tilskrive naturen verdi. Det er menneskets forhold til naturen som er sentralt. Etter utvalgets syn oppstår dette forholdet når vi har kunnskap om økologi og evolusjon. Kunnskapen kan bidra til at vi ønsker å ta vare på naturen, at vi får respekt for den og at vi erkjenner dens egenverdi. Det er nær sammenheng mellom det utvalget skriver om naturens egenverdi og den naturfaglige, økologiske argumentasjonsstrategien de bruker. Samtidig innledes hvert kapittel med naturpoesi. På denne måten blir både fagkunnskap og følelsesmessig innlevelse argumentasjonsstrategier for å ta vare på natur.

For det andre: Utredningen om naturmangfoldloven bidro til at naturens egenverdi ble del av verdigrunnet for norsk miljøpolitikk. Begrepet var ikke del av norsk miljøpolitikk på 1980- og 1990-tallet, selv om ordet 'vern' med en del godvilje kan sies å inkorporere de samme tankene. Jeg finner imidlertid begrepet igjen i en utredning fra 1980. Også i internasjonale konvensjoner var begrepet i bruk tilbake på 1970-tallet. Kilden til utvalgets forståelse av naturens egenverdi ser først og fremst ut til å være Arne Næss' dypøkologi. Også dypøkologien kom på 1970-tallet. Når det gjelder økologien som argumentasjonsstrategi, befinner utredningen om naturmangfoldloven seg i etablert tradisjon. Økologiske argumentasjonsstrategier går igjen i de miljøpolitiske dokumentene jeg har undersøkt hele veien tilbake til 1970-tallet. Strategien kan sees som spor av en kamp som har pågått siden Miljøverndepartementet ble opprettet, kampen mellom det økologiske og det økonomiske språket. I NOUen om naturmangfoldloven bidrar imidlertid den økologiske argumentasjonsstrategien også til å understreke utvalgets eget syn på natur og verdi i naturen. Gjennom koblingene til dyp-økologien får det økologiske språket en etisk dimensjon, og mister kanskje litt av sin vitenskapelige nøytralitet på veien.

For det tredje: Biomangfoldutvalgets inkludering av naturens egenverdi fikk konsekvenser. I etterkant av utredningen ble naturens egenverdi brukt mer aktivt i politiske dokumenter, spesielt i den påfølgende odelstingsproposisjonen fra 2009 og i utredningen om økosystemtjenester fra 2013. Dette, selv om ingen av de som ga høringsinnspill til utredningen omtalte naturens egenverdi spesielt. Ikke engang miljøvernorganisasjonene uttrykte eksplisitt støtte til denne delen av verdigrunnet. At det ikke fins noen høringsparter som insisterer på å omtale naturens egenverdi og at begrepet heller ikke kom inn i selve naturmangfoldloven, kan ha bidratt til at begrepet har vært lite i bruk etter 2013. I den siste stortingsmeldingen om naturmangfold er naturens egenverdi nevnt én gang, mens økosystemtjenester nevnes 95 ganger. Forsøket på å inkludere en poetisk argumentasjonsstrategi har få paralleller i norske, politiske dokumenter på 1990- og 2000-tallet, men er mulig å finne igjen i de religiøse tekstene utvalget referer til. Og tanken om en tett kobling mellom natur og følelser finnes i flere av de filosofiske tekstene, selv om poesi her ikke gjøres til strategi. De etterfølgende utredningene og stortingsmeldingene fra Miljøverndepartementet og Klima- og miljødepartementet har ikke videreført denne praksisen.

Litteraturliste

- Andersen, Oddgeir, Ingrid Bay-Larsen, Hogne Øian og Kirstin Fangel. *Naturmangfoldlovens virkninger i kommunene: En gjennomgang av kommunale erfaringer med loven. NINA-rapport 964*. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning, 2013.
- Ariansen, Per. *Miljøfilosofi: En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget, 1992.
- Artsdatabanken. *Norsk rødliste for arter 2015*. Artsdatabanken, <http://www.artsdatabanken.no/Rodliste>. Oppsøkt: 13.2.2017.
- Asdal, Kristin. *Politikkens natur – naturens politikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 2011.
- Asdal, Kristin, Kjell Lars Berge, Karen Gammelgaard, Trygve Riiser Gundersen, Helge Jordheim, Tore Rem og Johan L. Tønnesson. *Tekst og historie: Å lese tekster historisk*. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.
- Backer, Inge Lorange. «Naturmangfoldloven – en milepel i norsk miljølovgivning». *Nordisk Miljörättslig tidskrift*, 1 (2009), 35-56.
- Backer, Inge Lorange. «Naturmangfoldloven». *Tidsskrift for eiendomsrett*, 2009, Årg. 5, nr. 3, 182-213.
- Bugge, Hans Chr. *Lærebok i miljøforvaltningsrett*. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2015.
- Callicott, J. Baird. *In Defense of the Land Ethic: Essays in environmental philosophy*. New York: State University of New York Press, 1989.
- Convention on biological diversity (CBD). *COP 5, decision V/6*. Secretariat of the convention on biological diversity. Url: <https://www.cbd.int/decision/cop/default.shtml?id=7148>. Oppsøkt 25.5.2017.
- Convention on biological diversity (CBD). *Sustaining life on earth: How the Convention on Biological Diversity promotes nature and human well-being*. Secretariat of the convention on biological diversity. Url: <https://www.cbd.int/convention/guide/default.shtml>. Oppsøkt 25.5.2017.

- Convention on biological diversity (CBD). *Text of the convention*. Secretariat of the convention on biological diversity. Url: <https://www.cbd.int/convention/text/>. Oppsøkt 1.6.2016.
- Convention on the conservation of migratory species of wild animals. *Convention text*. UNEP/CMS Secretariat. Url: <http://www.cms.int/en/convention-text>. Oppsøkt 18.4.2017.
- Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*. Council of Europe. Url: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680078aff>. Oppsøkt 18.4.2017.
- Curry, Patrick. *Ecological ethics: An introduction*. 2. utgave. Cambridge: Polity press, 2011.
- Det norske bibelselskap. *Bibelen*. Oslo: Det norske bibelselskap, 2006.
- Eriksen, Trond Berg, Andreas Hompland og Eivind Tjønneland. *Et lite land i verden: Norsk idéhistorie bind VI*. Oslo: H. Aschehoug & co., 2003.
- Hessen, Dag O. «Mennesket – fremmed i naturen?». I: *Har fjellet ansikt? Naturfilosofiske essays*, 65-80. Redigert av H. Kolstad. Naturfilosofisk seminar, 2000.
- Hårklau, Svein Erik, Gro Dyrnes, Annbjørg Backer Lied, Ingrid Norén, Vegard Meland og Brian Glover. *Gjennomgang av praktisering av Naturmangfoldloven, Multiconsult-rapport*. Oslo: Multiconsult, 2014.
- Julsrud, Ottar. *Mellom himmel og jord: Glimt fra Miljøverndepartementets 40 år*. Oslo: Unipub forlag, 2012.
- Jusleksikon. *Norges offentlige utredninger*. Jusleksikon. 26.8.2015. http://www.jusleksikon.no/wiki/Norges_offentlige_utredninger. Oppsøkt 8.8.2016;
- Jusleksikon. *Lovforarbeider*. Jusleksikon. 22.9.2015. <http://www.jusleksikon.no/wiki/Lovforarbeider>. Oppsøkt 22.9.2016.
- Klima- og miljødepartementet. «Natur for livet: norsk handlingsplan for naturmangfold». Melding til Stortinget 14 (2015-2016). Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2015.

- Klima- og miljødepartementet. «Friluftsliv - Natur som kilde til helse og livskvalitet». Melding til Stortinget 18 (2015–2016). Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2016.
- Klima- og miljødepartementet. «Ulv i norsk natur. Bestandsmål for ulv og ulvesone». Melding til Stortinget 21 (2015–2016). Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2016.
- Klima- og miljødepartementet. «Oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet». Melding til Stortinget 35 (2016-2017). Oslo: Klima- og miljødepartementet, 2017.
- Landbruksdepartementet. «Om dyrehold og dyrevelferd». Melding til Stortinget 12 (2002-2003). Oslo: Landbruksdepartementet, 2002.
- Landbruks- og matdepartementet. «Om lov om dyrevelferd». Odelstingsproposisjon 15 (2008-2009). Oslo: Landbruks- og matdepartementet, 2008.
- Lovdata. *Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. Lovdata. Url: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100?q=naturmangfoldloven>. Oppsøkt: 1.6.2017.
- Miljøstatus. *Naturmangfold*. Miljødirektoratet. Url: <http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/#heading4>. Oppsøkt: 28.3.2017.
- Miljøverndepartementet. «Vern av norsk natur». Melding til Stortinget 68 (1980-1981). Oslo: Miljøverndepartementet, 1981.
- Miljøverndepartementet. «Om forvaltning av bjørn, jerv, ulv og gaupe». Melding til Stortinget 27 (1991-92). Oslo: Miljøverndepartementet, 1992.
- Miljøverndepartementet. «Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling - Dugnad for framtida». Melding til Stortinget 58 (1996-1997). Oslo: Miljøverndepartementet, 1997.
- Miljøverndepartementet. «Biologisk mangfold». Melding til Stortinget 42 (2000-2001). Oslo: Miljøverndepartementet, 2001.
- Miljøverndepartementet. «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand». Melding til Stortinget 24 (2000-2001). Oslo: Miljøverndepartementet, 2001.

- Miljøverndepartementet. «Friluftsliv - Ein veg til høgare livskvalitet». Melding til Stortinget 39 (2000-2001). Oslo: Miljøverndepartementet, 2001.
- Miljøverndepartementet. «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand». Melding til Stortinget 25 (2002-2003). Oslo: Miljøverndepartementet, 2003.
- Miljøverndepartementet. «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (natumangfoldloven)». Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009). Oslo: Miljøverndepartementet, 2009.
- NOU 1974:21. *Viltstellet, jakt og fangst*. Oslo: Universitetsforlaget (Miljøverndepartementet), 1974.
- NOU 1980: 23. *Naturvern i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget (Miljøverndepartementet), 1980.
- NOU 2004: 28. *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)*. Oslo: Miljøverndepartementet, 2004.
- NOU 2013: 10. *Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester*. Oslo: Miljøverndepartementet, 2013.
- Næss, Arne. «The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary». *Inquiry*. Vol.16 (1973), 95-100.
- Næss, Arne. *Økologi, samfunn og livsstil: Utkast til en økosofi*. 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 1991.
- Nøttestad, Øyvind. *SFT. Fra forkynner til forvalter: SFTs historie fram til 1994*. Oslo: Statens forurensningstilsyn, 2002.
- Persson, Erik. *What is wrong with extinction*. Lund: Lund University, 2008.
- Pocock, J. G. A. *Virtue, commerce and history: Essays on political thought and history, chiefly in the eighteenth century*. Cambridge: Cambridge university press, 1985.
- Rom, Knut. *Viltloven med kommentarer*. 4. utgave. Oslo: Grøndahl, 1987.
- Store norske leksikon. *Natur*. Store norske leksikon. 20.11.2011. <https://snl.no/natur>. Oppsøkt 16.9.16.

Store norske leksikon. *Naturvernloven*. Store norske leksikon. 30.11.2015.

<https://snl.no/naturvernloven>. Oppsøkt 29.3.2017.

Stortingets ordbok. *Norges offentlige utredninger*. Stortinget.

<https://www.stortinget.no/no/Stottemeny/Ordbok/?diid=MNO>. Oppsøkt 8.8.2016.

Svenska kyrkans församlingsnämnd. *Jorden är Herrens: ett miljömanifest från Svenska kyrkans biskopar*. Stockholm: Svenska kyrkans församlingsnämnd, 1989.

Vetlesen, Arne Johan. *The denial of nature: Environmental philosophy in the era of global capitalism*. London and New York: Routledge, 2016.

Wagle, Finn. «Mennesket - herre eller forvalter? Naturforvaltning som forsonet liv». I: *Som gjester på jorden ... Om etikk og naturforvaltning. Hovedrapport*, 51-70. Redigert av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Nidaros Biskop og Fylkesmannen i Nord-Trøndelag. Trondheim, 1998.

Wikipedia: den frie encyclopedi. *Natur*. Wikipedia. 11.8.2016.

<https://no.wikipedia.org/wiki/Natur>. Oppsøkt 16.9.16.

World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press, 1987. Url: www.un-documents.net/our-common-future.pdf.

Oppsøkt 1.5.2017.

Vedlegg 1 Dikt i meldinger og utredninger

Tabell 1: Oversikt over NOUer som er blitt sjekket for dikt og sitater.

NOU tittel	Dikt eller sitater?
NOU 2015: 16. <i>Overvann i byer og tettsteder — Som problem og ressurs</i> . Klima- og miljødepartementet, 2015.	Inneholder ikke dikt eller sitater.
NOU 2013: 10. <i>Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester</i> . Miljøverndepartementet, 2013.	Inneholder ikke dikt eller sitater (har sjekket de 5 første kapitlene, ca 1/3 av NOUen).
NOU 2010: 10. <i>Tilpassing til eit klima i endring. Samfunnet si sårbarheit og behov for tilpassing til konsekvensar av klimaendringane</i> . Miljøverndepartementet, 2010.	Inneholder ikke dikt eller sitater (har sjekket de første 5 kapitlene og spredte kapitler i resten av NOUen)
NOU 2010: 9. <i>Et Norge uten miljøgifter - Hvordan utslipp av miljøgifter som utgjør en trussel mot helse eller miljø kan stanses</i> . Miljøverndepartementet, 2010.	Starter med diktet «Jeg ser» av Sigbjørn Obstfelder. Diktet er plassert før innholdsfortegnelsen. Ingen dikt eller sitater utover dette.
NOU 2006: 18. <i>Et klimavennlig Norge</i> . Miljøverndepartementet, 2006.	Inneholder ikke dikt eller sitater
NOU 2004: 28. <i>Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)</i> . Miljøverndepartementet, 2004.	Kapittel 4 til 24 innledes med hvert sitt dikt. Kapittel 1-3 inneholder ikke dikt eller sitater.
NOU 2003: 14. <i>Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven II — Planlovutvalgets utredning med lovforslag</i> . Miljøverndepartementet, 2003.	Inneholder ikke dikt eller sitater
NOU 2002: 19. <i>Avfallsforebygging — En visjon om livskvalitet, forbrukerbevissthet og kretsløpstenkning</i> . Miljøverndepartementet, 2002.	Starter med et dikt med tittelen «Hustavle» av Eivind Skeie. Diktet er plassert før innholdsfortegnelsen. Ingen dikt eller sitater utover dette.
NOU 2002: 1. <i>Fortid former framtid — Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk</i> . Miljøverndepartementet, 2002.	Inneholder ikke dikt eller sitater (sjekket kapittel 1-13, litt over halve dokumentet)
NOU 2001: 7. <i>Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven — Planlovutvalgets første delutredning</i> . Miljøverndepartementet, 2001	Inneholder ikke dikt eller sitater (sjekket kapittel 1-14, ca 1/3 av dokumentet)
NOU 2001: 2. <i>Retten til miljøopplysninger — Allmennhetens rett til å få miljøopplysninger fra offentlige og private aktører og retten til å delta i offentlige beslutningsprosesser</i> . Miljøverndepartementet, 2001.	Starter med sitatet «Les fruits sont à tous, la terre n'est à personne». Rousseau (1712-1778). Ingen dikt eller sitater utover dette (sjekket kapittel 1-18, litt over halve dokumentet)
NOU 2000: 1. <i>Et kvotesystem for klimagasser — Virkemiddel for å møte Norges utslippsforpliktelse under Kyotoprotokollen</i> . Miljøverndepartementet, 2000.	Inneholder ikke dikt eller sitater (sjekket kapittel 1-11, ca halve dokumentet)
NOU 1999: 21. <i>Lov om miljøvern på Svalbard — (svalbardmiljøloven)</i> . Miljøverndepartementet, 1999.	Starter med et sitat av Robert William Service (1874 – 1958), gjendiktet av Fridtjof Nansen. Sitatet er plassert før innholdsfortegnelsen. Ingen dikt eller sitater utover dette (sjekket kapittel 1-9, ca 2/3 av dokumentet)
NOU 1999: 9. <i>Til laks åt alle kan ingen gjera? — Om årsaker til nedgangen i de norske villaksbestandene og forslag til strategier og tiltak for å bedre situasjonen</i> . Miljøverndepartementet, 1999.	Starter med et sitat fra «Nordlands trompet» av Petter Dass. Plassert før innholdsfortegnelsen. I tillegg starter hvert kapittel (fra kap 2) med et sitat om laks. Også noen underkapitler starter med sitater.
NOU 1999: 1. <i>Lov om eiendomsregistrering - Om et forbedret eiendomsregister og forslag til ny lov om eiendomsregistrering til erstatning for delingsloven</i> . Miljøverndepartementet, 1999.	Inneholder ikke dikt eller sitater (sjekket kapittel 1-15, litt over halve dokumentet)
NOU 1995: 4. <i>Virkemidler i miljøpolitikken</i> . Miljøverndepartementet, 1995.	Inneholder ikke dikt eller sitater (sjekket kapittel 1-21, litt over halve dokumentet)
NOU 1980: 23. <i>Naturvern i Norge</i> .	Inneholder ikke dikt eller sitater.

Tabell 2: Stortingsmeldinger fra Klima- og miljødepartementet som er blitt sjekket for dikt og sitater.

Stortingsmelding tittel	Dikt eller sitater?
Stortingsmelding 35 (2016-2017). «Oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 21 (2015-2016). «Ulv i norsk natur Bestandsmål for ulv og ulvesone»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 18 (2015-2016). «Friluftsliv — Natur som kilde til helse og livskvalitet»	Ett sitat av Mikkjel Fønhus. Ingen dikt.
Stortingsmelding 14 (2015-2016). «Natur for livet — Norsk handlingsplan for naturmangfold»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 20 (2014-2015). «Oppdatering av forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten med oppdatert beregning av iskanten»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 37 (2012-2013). «Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Nordsjøen og Skagerrak (forvaltningsplan)»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 10 (2010-2011). «Oppdatering av forvaltningsplanen for det marine miljø i Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 37 (2008-2009). «Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Norskehavet (forvaltningsplan)»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 26 (2006-2007). «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 14 (2006-2007). «Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid»	Ikke dikt eller sitater
Stortingsmelding 16 (2004-2005). «Leve med kulturminner»	Ett sitat
Stortingsmelding 15 (2003-2004). «Rovvilt i norsk natur»	Ikke sitater eller dikt
Stortingsmelding 30 (2002-2003). ««Norge digitalt» – et felles fundament for verdiskaping»	Ikke sitater eller dikt
Stortingsmelding 25 (2002-2003). «Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand»	Ikke sitater eller dikt
Stortingsmelding 23 (2001-2002). «Bedre miljø i byer og tettsteder»	Ikke sitater eller dikt
Stortingsmelding 12 (2001-2002). «Rent og rikt hav»	Ett dikt
Stortingsmelding 42 (2000-2001). «Biologisk mangfold»	Ikke sitater eller dikt

Tabell 3: NOUer fra andre departementer som er blitt sjekket for dikt og sitater. NOUene er fra rundt samme tid som NOUen om naturmangfoldloven.

NOU tittel	Dikt eller sitater?
NOU 2006: 2. <i>Staten og Den norske kirke</i> . Kultur- og kirke departementet, 2006.	Ikke sitater eller dikt
NOU 2002: 8. <i>Etter alle kunstens regler – en utredning om norsk scenekunst</i> . Kulturdepartementet, 2002.	Ikke sitater eller dikt (men får ikke sett pdf-versjon)

NOU 2001: 05. <i>Kino i en ny tid — Kommers og kultur</i> . Kulturdepartementet, 2001.	Ikke sitater eller dikt
NOU 2000: 26. «...til et åpent liv i tro og tillit» — <i>Dåpsopplæring i Den norske kirke</i> . Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 2000.	Ett dikt i starten, samt noen overskrifter som er sitater fra salmer inne i teksten
NOU 2003: 25. <i>Ny lov om universiteter og høyskoler</i> . Utdannings- og forskningsdepartementet, 2003.	Ikke sitater eller dikt
NOU 2003: 16. <i>I første rekke — Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle</i> . Utdannings- og forskningsdepartementet, 2003.	Et sitat fra Håvamål innleder kapittel 1, ellers ikke sitater eller dikt
NOU 2002: 10. <i>Førsteklasses fra første klasse — Forslag til rammeverk for et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem av norsk grunnopplæring</i> . Utdannings- og forskningsdepartementet, 2002.	Et sitat av Ludvig Holberg innleder kapittel 1, ellers ikke sitater eller dikt
NOU 2001: 16. <i>Frihet til mangfold — Om folkehøgskolens rammevilkår</i> . Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 2001.	Ikke sitater eller dikt
NOU 2003: 26. <i>Om odels- og åsetesretten</i> . Landbruksdepartementet, 2003.	To faglige sitater om odelsretten i begynnelsen, ellers ikke sitater eller dikt
NOU 2001: 6. <i>Oppvekst med prislapp? — Om kommersialisering og kjøpepress mot barn og unge</i> . Barne- og familiedepartementet, 2001.	Ikke sitater eller dikt
NOU 2003: 12. <i>Ny konkurranselov</i> . Arbeids- og administrasjonsdepartementet, 2003.	Ikke sitater eller dikt
NOU 2003: 2. <i>Skjerpert vern mot diskriminering i arbeidslivet</i> . Arbeids- og administrasjonsdepartementet, 2003.	Ikke sitater eller dikt
NOU 2003: 4. <i>Forskning på rusmiddelfeltet — En oppsummering av kunnskap om effekt av tiltak</i> . Sosialdepartementet, 2003.	Ikke sitater eller dikt

Vedlegg 2 Høringsuttalelser

Tabellen gir en oversikt over de høringsuttalelsene til NOUen om naturmangfoldloven som er sitert i oppgaven. Brevene er tilgjengelige fra Klima- og miljødepartementets arkiv. En oversikt over alle som ga høringsuttalelse er å finne i odelstingsproposisjonen «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)» fra Miljøverndepartementet.¹⁴⁹

Avsender	Dato	Tittel
Landsorganisasjonen i Norge (LO)	14.7.2005	NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (naturmangfoldloven)
Norges jeger- og fiskerforbund (NJFF)	30.8.2005	NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (naturmangfoldloven) - høringsuttalelse
Fiskeri- og havbruksnæringens landsforening (FHL)	31.8.2005	Høring - NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (naturmangfoldloven)
Kommunenes sentralforbund (KS)	15.8.2005	Høring - NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold - Naturmangfoldloven
Norsk skogbruksforening (NORSKOG)	1.9.2005	Uttalelse fra Norskog til høring på NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold
Norges Bondelag	28.6.2005	Høringsuttalelse fra Norges Bondelag NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold
Norges Skogeierforbund	31.8.2005	Høring - NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold
Den norske turistforening (DNT)	26.9.2005	NOU 2004: 28 Naturmangfoldloven. DNTs høringssvar
Norges Naturvernforbund	1.9.2005	Forslag om ny naturmangfoldlov - høyringsfråsegn
Norges Miljøvernforbund	31.8.2005	Høringsuttalelse NOU 2004:28, Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold.
Norsk botanisk forening	31.8.2005	Naturmangfoldloven - høringsuttalelse
Greenpeace	1.9.2005	Høringsuttalelse fra Greenpeace vedrørende forslag til Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldsloven).
Bergindustriens fellesekretariat	30.8.2005	NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (naturmangfoldsloven) - Høring, sak nr. 200500526-/TLA
Samarbeidsorganisasjonen for biologisk mangfold (SABIMA)	31.8.2005	NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven) - Høringssvar

¹⁴⁹ Miljøverndepartementet, «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)». Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009), 29-32.

Vedlegg 3 Sammenligning av lovtekst

Tabellen viser §§ 1, 4 og 5 i lovforslaget i NOU 2004: 28, den påfølgende odelstingsproposisjonen og den endelig vedtatte naturmangfoldloven.¹⁵⁰

NOU 2004: 28	Ot.prp. 52 (2008-2009)	Naturmangfoldloven
<p>§ 1 (lovens formål) Loven har til formål å sikre ved vern og bærekraftig bruk at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på for fremtiden.</p>	<p>§1 (lovens formål) Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.</p>	<p>§ 1.(lovens formål) Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.</p>
<p>§ 4 (Bevaringsmål for naturtyper og økosystemer) Naturen skal forvaltes slik at mangfoldet av naturtyper bevares innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosesser som kjennetegner den enkelte naturtype. Økosystemers funksjoner, struktur, produktivitet og dynamikk skal opprettholdes så langt mulig.</p>	<p>§4 (forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer) Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.</p>	<p>§ 4.(forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer) Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.</p>
<p>§ 5 (Bevaringsmål for arter) Artene og deres økologiske funksjonsområder skal forvaltes slik at artene forekommer i levedyktige bestander i sitt naturlige utbredelsesområde, og slik at de økologiske betingelsene og det genetiske mangfold som trengs for å opprettholde artene og sikre deres naturlige utvikling på lang sikt, er til stede. Bevaringsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede arter. Det genetiske mangfold innen domestiserte arter skal forvaltes slik at det bidrar til å sikre ressursgrunnlaget for fremtiden.</p>	<p>§5 (forvaltningsmål for arter) Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. Forvaltningsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede organismer. Det genetiske mangfold innenfor domestiserte arter skal forvaltes slik at det bidrar til å sikre ressursgrunnlaget for fremtiden.</p>	<p>§ 5.(forvaltningsmål for arter) Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. Forvaltningsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede organismer. Det genetiske mangfold innenfor domestiserte arter skal forvaltes slik at det bidrar til å sikre ressursgrunnlaget for fremtiden.</p>

¹⁵⁰ NOU 2004: 28, *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*, 21-22; Miljøverndepartementet, «Om lov om forvaltning av naturens mangfold (natumangfoldloven)». Odelstingsproposisjon 52 (2008-2009), 462-463; Lovdata, *Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*, Lovdata, Url: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100?q=naturmangfoldloven>, Oppsøkt: 1.6.2017.